

Tien jaar 100%-controles op Schiphol

evaluatie rapport

Auteur
Marjolein van Haften

Eindredactie
Frederique Janss

Advies
Sjoerd Bosma

Bureau Discriminatiezaken Kennemerland is een onafhankelijke organisatie die werkt aan het stimuleren van een tolerante samenleving en het tegengaan van ongelijke behandeling.

Iedereen kan bij ons terecht voor steun bij alle vormen van discriminatie en ongelijke behandeling. We behandelen en registreren individuele klachten, doen onderzoek, geven voorlichting en trainingen en adviseren organisaties op het gebied van antidiscriminatiebeleid en gelijke behandeling.

Bureau Discriminatiezaken Kennemerland
Postbus 284
2000 AG Haarlem
Tel. 023 5315842

info@bdkennemerland.nl
www.bdkennemerland.nl

december 2013

Dit rapport is een eigen initiatief van het Bureau Discriminatiezaken

Inhoud:

Inleiding, doelstelling en deelvragen	1
1. Toelichting op de 100%-controle	3
1.1 Wat is een 100%-controle?	
1.2 Aanleiding en doel 100%-controles	
1.3 Landenselectie	
2. Betrokken partijen en verantwoordelijkheden	5
3. Hoe verloopt een 100%-controle?	8
4. Perspectief van de reizigers	12
4.1 Juridische procedures	
4.2 Onderzoeken Nationale ombudsman	
4.3 Klachten ingediend bij Bureau Discriminatiezaken	
5. Speciale aandacht: kwetsbare reizigers	21
6. Veldwerk door Bureau Discriminatiezaken	22
7. Aanpassingen werkwijze Douane/Kmar	24
7.1 Paspoort <i>swipen</i>	
7.2 Security Scan	
7.3 Lijfsvisitaties	
7.4 Plaatsing bodyscan	
7.5 Excuusbrief	
7.6 Vastleggingsformulier	
7.7 Extra controle ruimbagage of <i>fast lane</i>	
7.8 Bejegening	
8. Doel 100%-controles bereikt?	28
9. Aandachtspunten	30
9.1 Vragen stellen mag wel/niet?	
9.2 Paspoort <i>swipen</i> mag wel/niet?	
9.3 Bepaalde vormen van lijfsvisitatie nog toegepast	
9.4 Etnisch profileren ligt op de loer	
9.5 Rapportage door Openbaar Ministerie gewenst	
9.6 Douanewet grondslag voor 100%-controles?	
Slotwoord	33
Bronnen	
Bijlagen	

Inleiding

Sinds eind 2003 worden op de luchthaven Schiphol 100%-controles uitgevoerd. Reizigers, bemanning en alle bagage die vanuit de Nederlandse Antillen¹, Suriname of Venezuela op Schiphol arriveren, worden sinds december 2003 zeer intensief en systematisch gecontroleerd op bezit en/of aanwezigheid van drugs, voornamelijk cocaïne in de vorm van bolletjes die mensen hebben ingeslikt. De 100%-controles zijn er op gericht om de invoer hiervan tegen te gaan. De controles worden grotendeels uitgevoerd door de Douane en de Koninklijk Marechaussee (Kmar). De opdracht hiertoe krijgen de Douane en de Kmar van de drie betrokken Ministeries: Ministerie van Veiligheid en Justitie (Openbaar Ministerie), Ministerie van Financiën (Belastingdienst/Douane) en het Ministerie van Defensie (Kmar).

Vanaf het begin is er veel te doen geweest om deze 100%-controles. Tijdens de controles ondergingen veel onschuldige reizigers een vernederende behandeling, ze moesten zich uitkleden en er werd gekeken in de holtes van het onderlichaam. Ook werden onschuldige reizigers overgebracht naar het detentiecentrum op Schiphol waarbij zij eerst 'driemaal schone ontlasting moesten produceren' voordat zij na enkele dagen weer in vrijheid werden gesteld. Daarbij hadden veel donkere reizigers het gevoel dat hun huidskleur een rol speelde bij de selectie voor verdiepende controle.

Over deze gang van zaken zijn vragen gesteld in de Tweede Kamer, het heeft geleid tot rechtszaken, de Nationale ombudsman heeft diverse onderzoeken verricht en reizigers dienden klachten in over onheuse bejegening en discriminatie bij het Bureau Discriminatiezaken Kennemerland (BD). In dit rapport wordt op de genoemde zaken nader ingegaan.

Het BD is direct vanaf de beginperiode van de 100%-controles betrokken bij de problematiek. Schiphol is gelegen in de gemeente Haarlemmermeer, dat behoort tot het werkgebied van het BD. Nadat de eerste signalen van onheuse bejegening het BD bereikten is in 2005 is een platform Samenwerkende Organisaties en Advocaten 100%-controles (SOAC, zie bijlage 1.) opgericht dat zich sterk maakte voor benadeelde reizigers. Het BD heeft door haar betrokkenheid bij de problematiek de afgelopen tien jaar veel kennis en expertise opgedaan omtrent het onderwerp.

Ondertussen is het 2013 en bestaan de 100%-controles tien jaar. De Nationale ombudsman, heeft, mede op aandringen van het Bureau Discriminatiezaken, verschillende malen onderzoek gedaan naar de uitvoering van de 100%-controles en naar de behandeling van reizigers. De uitkomsten van dit onderzoek hebben ertoe geleid dat de Douane en de Kmar enkele essentiële aanpassingen in de werkwijze hebben doorgevoerd. Ook zijn er de afgelopen tien jaar juridische uitspraken geweest die de uitvoering van de 100%-controles in positieve zin hebben beïnvloed.

Een recent werkbezoek² van het Bureau Discriminatiezaken aan de Douane op Schiphol heeft inzichtelijk gemaakt hoe de Douane tegenwoordig te werk gaat. Het laatste

¹ In dit rapport spreken we gemakshalve van de Nederlandse Antillen. Aruba kreeg in 1986 de 'status aparte'. In 2010 volgden Curaçao en Sint Maarten, terwijl Saba, Sint Eustatius en Bonaire (ook bekend als de BES-eilanden) als 'speciale gemeenten' werden opgenomen in het moederland als Caribisch Nederland. Het Koninkrijk der Nederlanden bestaat sinds 2010 uit vier landen: Aruba, Curaçao, Sint Maarten en Nederland.

² Werkbezoek aan de Douane 21 oktober 2013 met Frederique Janss, Marjolein van Haaften van Bureau Discriminatiezaken en Mohammed Baadoudi en Symone Gaasbeek van Gaasbeek&Gaasbeek Advocaten.

werkbezoek van het BD aan de Douane dateerde van 2008, dus een recent werkbezoek was nodig. Tijdens het bezoek is uitgebreid gesproken over de werkwijze van de Douane en specifiek over de 100%-controles. Ook heeft het BD een 100%-controle bij een vlucht uit Suriname bijgewoond. Duidelijk werd dat de 100%-controles van tien jaar geleden niet meer bestaan. Niet iedereen op die betreffende vluchten wordt meer gecontroleerd. Er wordt vooral risicogericht gewerkt en dit geldt voor alle vluchten. Het Customs Control Center (CCC) van de Douane voert vooraf risicoanalyses uit op alle vluchten. Op basis daarvan wordt ingeschat hoe scherp de controle is die moet worden ingezet. Door de inzet van een bodyscan op de pier is ook het aantal onschuldige mensen dat naar het detentiecentrum wordt gebracht sterk teruggebracht. Door middel van de bodyscan kunnen reizigers direct aantonen dat zij geen bolletjes hebben geslikt.

Het Bureau Discriminatiezaken (BD) heeft de afgelopen tien jaar 44 klachten over de 100%-controles in behandeling genomen. De inhoud van de klachten wordt uitgebreid toegelicht in dit rapport.

De laatste jaren is het aantal gemelde klachten bij het BD sterk gedaald. Uit ervaring weet het BD: niet gemeld wil niet zeggen niet gebeurd. Daarom achtten wij het van belang om meer te horen over de recente ervaringen van reizigers uit Curaçao en Suriname. Hiertoe hebben we veldwerk verricht onder reizigers en wachtende familie en vrienden op Schiphol en is er een uitzending van het Amsterdamse Mart Radio-station met voornamelijk Surinaamse luisteraars gewijd aan de 100%-controles.

In dit evaluatierapport willen we een zo compleet mogelijk beeld schetsen van tien jaar 100%-controles op Schiphol. Dit rapport is een eigen initiatief van Bureau Discriminatiezaken Kennemerland.

Wij formuleren in dit rapport een antwoord op de volgende deelvragen:

- Wat is een 100%-controle? Hoe ziet de uitvoering eruit?
- Met welk doel zijn de 100%-controles in 2003 ingesteld? Is dit doel in tien jaar tijd bereikt? In welke mate dragen de 100%-controles nog steeds bij aan dit oorspronkelijke doel?
- Welke partijen zijn betrokken bij de 100%-controles? Wat is de visie van de Douane en de Koninklijke Marechaussee (Kmar) op de 100%-controles?
- Hoe ervaren reizigers de 100%-controles? Zijn er klachten over de 100%-controles? Waar gaan deze klachten precies over en bij wie worden deze ingediend? Wat voor impact hebben de controles op reizigers?
- Wat is de werkwijze van de Douane en de Kmar ten aanzien van de 100%-controles gedurende de afgelopen tien jaar en om welke redenen zijn procedures en methoden aangepast?

1. Toelichting op 100%-controles

1.1 Wat is een 100%-controle?

Sinds december 2003 worden op de luchthaven Schiphol door de Douane 100%-controles uitgevoerd. Bij deze controles worden reizigers uit een beperkt aantal landen, Nederlandse Antillen, Suriname en Venezuela, nagekeken op de aanwezigheid van gesmokkelde drugs, met name bolletjes cocaïne.

Het idee achter de 100%-controle is dat alle reizigers, bemanning en hun bagage van een vlucht gecontroleerd worden. Dit gebeurt met behulp van verschillende controlemiddelen.

Bij aanvang in 2003 maakte de Douane gebruik van de volgende controlemiddelen:

1. Drugshond
2. Selectie-interview (toetsing aan slikkerscriteria³)
3. Fouillering (over de kleding heen)
4. X-ray handbagage
5. Fysieke controle handbagage (inhoud tassen e.d. bekijken)
6. Lijfsvisitatie (met ontkleding en schouwen van holtes)

In de loop der jaren is de werkwijze van de Douane ten aanzien van de 100%-controles aangepast. Met name ten aanzien van de punten 2, 3 en 6 is er het nodige gewijzigd.

De Douane stelt zelf tijdens een werkbezoek van het Bureau Discriminatiezaken (oktober 2013) dat het label 100%-controle eigenlijk niet meer kan worden gegeven aan de binnenkomende vluchten uit Suriname, Nederlandse Antillen en Venezuela.

De controlemiddelen en de wijzigingen in de werkwijze die op verschillende momenten zijn doorgevoerd worden in hoofdstuk 3 nader besproken.

Indien daadwerkelijk drugs worden aangetroffen door de Douane of als controles leiden tot verdenking wordt de reiziger als verdachte aangemerkt en overgedragen aan de Kmar. Iedere aanhouding wordt getoetst op rechtmatigheid door een Hulpofficier van Justitie. Bij het aantreffen van drugs gaan reizigers naar het detentiecentrum op Schiphol, dat valt onder de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI).

1.2 Aanleiding en doel 100%-controles

De gestaag toenemende stroom bolletjesslikkers eind jaren negentig en aan het begin van deze eeuw leidde er toe dat de grens in de verwerking van de zaken in de strafrechtelijke keten was bereikt. Er was sprake van een groot cellentekort en men moest bolletjesslikkers laten lopen. Dit was onwenselijk. Het recht werd niet gehandhaafd en daarmee werd het vertrouwen in de overheid geschaad. Bovendien leidde het soms tot onveilige situaties op en rondom Schiphol.

³ Deze criteria zijn opgesteld door het Openbaar Ministerie. Het BD heeft deze criteria eenmalig ingezien met het verzoek hier vertrouwelijk mee om te gaan. Zeer waarschijnlijk zijn de criteria in de loop der jaren aangepast. De huidige criteria zijn niet bekend bij het BD. Criteria zijn onder andere: ticket cash betaald; bloeddorlopen ogen, onduidelijk reisdoel. In totaal gaat het om circa 30 criteria.

Uiteindelijk is de gang van zaken rondom een groot aantal drugstransporten in december 2001 een belangrijke stimulans geweest om maatregelen te treffen en sinds 2003 is er sprake van maximale inspanning om de drugskoeriers op te sporen en te berechten en de straf ten uitvoer te leggen. Dit geldt zowel voor de koeriers die de drugs proberen binnen te smokkelen, als de organisaties die zorgdragen voor de drugstransporten. Een belangrijk onderdeel van de maatregelen die het toenmalige kabinet heeft getroffen om het toenemende aantal bolletjesslikker eind jaren negentig een halt toe te roepen is de intensivering van de controle door het instellen van de 100%-controle.

Meer informatie over het overheidsbeleid ten aanzien van drugssmokkel op Schiphol (dossier nummer 28192) is te vinden op www.overheid.nl.

1.3 Landeselectie

Waarom is er destijds voor gekozen om alleen 100%-controles uit te voeren op de vluchten uit de Nederlandse Antillen, Suriname en Venezuela? Er waren meer landen waaruit relatief veel drugs geëxporteerd werd. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan Turkije in verband met heroïne, Marokko in verband met softdrugs, maar ook Zuid-Amerikaanse landen als Colombia, Peru en Bolivia. Voor deze landen gold en geldt echter geen 100%-controlebeleid. Dit roept de vraag op waarom de controles slechts op de lijnen van (en naar) Suriname, de Nederlandse Antillen en Venezuela plaatsvinden.

In eerdere publicaties van onder andere Art.1⁴ werd gesteld dat de controles discriminatoir lijken omdat ze alleen op vluchten vanuit de Nederlandse Antillen, Suriname en Venezuela worden uitgevoerd, maar dat dit niet aan te tonen is omdat er bij deze specifieke vluchten veel drugs vervoerd werden/worden en dat zou een objectieve rechtvaardiging vanuit het internationale recht kunnen zijn voor deze controles. Volgens de toenmalige minister van Financiën waren de betreffende landen destijds de grootste risicovluchten (risico op drugssmokkel).

De Douane zelf stelt tijdens het werkbezoek van het Bureau Discriminatiezaken dat de landeselectie zoals die lange tijd bestond er niet meer is. Er wordt risicogericht gewerkt en dit geldt voor alle vluchten. Het Customs Control Center (CCC) voert vooraf analyses uit op alle vluchten. Op basis daarvan wordt ingeschat hoe scherp de controle is die moet worden ingezet. Men kent de bronlanden en weet welke goederen veelvuldig worden meegenomen. Verschuivingen van transportlijnen worden meegenomen in de risicoanalyse. Hoog risico betekent scherpe controle en grotere inzet van mensen en middelen. Verscherpte controle op 'risicovluchten' is het uitgangspunt van de werkwijze van de Douane.

Er staan hen verschillende controlemiddelen ter beschikking, waarvan de inzet van de speurhond er één is. Per herkomstland en per vlucht wordt bekeken of de inzet van een interventiemiddel een toegevoegde waarde heeft. Dat betekent dat per vlucht één of meerdere interventiemiddelen kunnen worden ingezet. De speurhond wordt dus niet alleen ingezet op de vluchten uit Suriname, Nederlandse Antillen en Venezuela.

⁴ Art.1 is het landelijk kenniscentrum op het gebied van discriminatie op alle gronden. Voorheen Landelijk Bureau Racismebestrijding.

2. Betrokken partijen en verantwoordelijkheden

Er zijn verschillende partijen betrokken bij de uitvoering van en de controle op de 100%-controles. Hieronder worden hun taken en verantwoordelijkheden besproken.

a. Ministerie Veiligheid en Justitie en Openbaar Ministerie

Het ministerie van Veiligheid en Justitie, waaronder ook het Openbaar Ministerie valt, is eindverantwoordelijk voor de uitvoering van de controles. Het OM in de persoon van de Hoofdofficier had een coördinerende rol in het geheel vanuit het parket in Haarlem. Dit is ondertussen niet meer het geval. Er is nu sprake van een coördinerend orgaan vanuit het parket Haarlem. Hierin nemen de Kmar en de Douane deel.

Sinds september 2006 wordt een één-loketfunctie voor klachtbehandeling gehanteerd voor zover zaken betrekking hebben op het Openbaar Ministerie (OM), Kmar, Douane of Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). In het voortraject is afstemming met de verschillende partners over de behandeling van de klacht zodat er klantvriendelijker richting klager kan worden opgetreden bij de afwikkeling (brief OM, 7 april 2008).

In 2013 is deze werkwijze nog steeds van kracht. Het Openbaar Ministerie⁵ geeft aan: volgens het geldend protocol 100%-controles fungeert het arrondissementparket Noord-Holland als klachtenloket. Elke klacht met betrekking tot de 100%-controle wordt hier gescand op klachtonderdelen. De aanwezige klachtonderdelen worden vervolgens uitgezet bij de daarvoor verantwoordelijke instantie(s). De klachten/schadevergoedingsverzoeken hebben betrekking op gedragingen en/of toegepaste dwangmiddelen die onder de verantwoordelijkheid van het OM en/of de Kmar en/of de Douane en/of de DJI vallen'. Klachten die bij het BD of bij de Nationale ombudsman binnenkomen en waarbij geen klachtenprocedure richting Douane of Kmar wordt opgestart, vallen hier niet onder.

b. De Douane (Belastingdienst)

De Douane (Financiën) verricht de feitelijke 100%-controles. De Douane is een controledienst en geen opsporingsdienst. Voor het uitvoeren van de 100%-controles beschikt de Douane niet over speciale bevoegdheden.

De Douane is gericht op controle van goederen en baseert de controles op bevoegdheden zoals ze staan in de Algemene Douanewet en de Communautaire Douanewet (EU-Douane regelgeving⁶). De Douane voert de feitelijke controles uit. De Koninklijke Marechaussee (Kmar) is verantwoordelijk voor de behandeling van aangehouden verdachten en het opsporingsonderzoek.

Uiteindelijk kan de Douane niet iedereen controleren. Ze willen dit zo efficiënt en effectief mogelijk doen. Ze kennen de 'bronlanden'. Ze weten waar specifieke goederen voornamelijk vandaan komen. Sinds kort is de Douane daarom gestart met een nieuwe werkwijze: het vooraf inschatten van risico's. Verschillende informatiebronnen leiden tot het inschatten van

⁵ Email van het Openbaar Ministerie, Arrondissementsparket Noord-Holland, Afdeling Beleid & Strategie, Juridische Zaken aan Bureau Discriminatiezaken van 10 december 2013

⁶ Het Communautair Douanewetboek (CDW) is vastgesteld bij verordening van de Raad van de Europese Gemeenschappen (nr. 2913/92) van 12 oktober 1992.

hoge, middelmatige en lage risico's, en vervolgens tot verschillende controles. Risicoprofielen worden gemaakt door Douane analisten van het Customs Control Center (CCC). Hoog risico betekent scherpe controle en grotere inzet van mensen en middelen. Verscherpte controle op 'risicovluchten' is tegenwoordig het uitgangspunt van de werkwijze van de Douane. Afhankelijk van de informatie kan sterk verscherpte controle plaatsvinden op de vluchten uit de Nederlandse Antillen, Suriname of Venezuela.

De informatie die het CCC van te voren kan gebruiken zijn onder andere de passagierslijsten van de maatschappijen. De passagierslijsten worden alleen hiervoor gebruikt en na 48 uur weer verwijderd. Verschillende parameters leiden tot een hoog of laag risico voor bijvoorbeeld de 100%-controles: is er kort of lang van te voren geboekt, is er contant voor het ticket betaald?

c. De Koninklijke Marechaussee

De Kmar (Defensie) is belast met de behandeling van de aangehouden personen en het opsporingsonderzoek. Als de Douane een reiziger verdenkt van drugssmokkel dan houdt zij de betrokkene aan en draagt hem of haar over aan de Kmar. De Kmar verricht opsporingsonderzoek onder gezag van het Openbaar Ministerie.

d. Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI)

Bij het aantreffen van drugs gaan reizigers naar het detentiecentrum op Schiphol, dat valt onder de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). In het detentiecentrum werken bewaarders van Justitie, medewerkers van beveiligingsbedrijf Securicor en de Koninklijke Marechaussee.

e. SOAC

In de loop der tijd ontstond veel onrust en verontwaardiging over de wijze waarop de 100%-controles uitgevoerd en toegepast werden. Om het beleid van de 100%-controles beter te kunnen toetsen ontstond in 2005 een samenwerkingsverband tussen een aantal particulieren, belangenorganisaties waaronder Bureau Discriminatiezaken Kennemerland (destijds ADB regio Haarlem) en advocaten: het SOAC (Samenwerkende Organisaties en Advocaten 100%-controles).

Uit: jaarverslag ADB regio Haarlem 2005:

Het platform wil er voor zorgen dat de 100%-controles op Schiphol op vluchten uit een aantal landen anders en beter gaan verlopen. De controles zijn vernederend, discriminerend en niet gebaseerd op wettelijke regels.

Het SOAC heeft een klachtenformulier opgesteld, het aantal klachten geïnventariseerd en mensen ondersteuning geboden en informatie verstrekt bij de klachtenprocedure tegen de Douane of de Kmar. Bovendien heeft het platform de Nationale ombudsman in 2006 verzocht om een onderzoek in te stellen.

Door samenwerkingsproblemen is het SOAC al enige jaren niet meer operationeel, niet omdat de omstandigheden rondom de 100%-controles geen extra aandacht meer nodig

hadden. Bureau Discriminatiezaken Kennemerland volgt nog steeds actief de ontwikkelingen rondom de 100%-controles op Schiphol.

f. Bureau Discriminatiezaken Kennemerland

Het Bureau Discriminatiezaken Kennemerland (BD) is al vanaf het begin betrokken bij de 100%-controleproblematiek. Schiphol is gelegen in gemeente Haarlemmermeer, dat behoort tot het werkgebied van het BD. Nadat de eerste signalen van onheuse bejegening het bureau bereikten is in 2005 een platform, Samenwerkende Organisaties en Advocaten 100%-controles (SOAC), opgericht dat zich sterk maakte voor benadeelde reizigers. Het BD heeft mede hierdoor de afgelopen tien jaar veel kennis en expertise opgebouwd omtrent het onderwerp en kent de weg binnen de klachtenprocedures. Op individueel (klachten)niveau is Bureau Discriminatiezaken al jaren in gesprek met de Douane.

Het BD begeleidt melders als zij een klacht hebben over de 100%-controles uitgevoerd door de Douane of de Kmar. Het bureau adviseert en begeleidt melders als zij daadwerkelijk een klachtprocedure richting Douane of Kmar willen opstarten en stelt een klachtbrief op of begeleidt melders als zij zelf de brief willen opsturen naar de klachtencommissie van de Douane/Kmar. In een aantal gevallen komt het tot gesprekken met de Douane waarbij beide partijen hun verhaal kunnen doen. Sommige melders willen alleen melding maken van hun ervaring.

Naast klachtbehandeling vraagt het BD regelmatig aandacht voor het onderwerp bij beleidsmakers en publiek middels debatavonden of artikelen op de website.

Tussen de antidiscriminatiebureaus in Nederland bestaat de afspraak dat de woonplaats van de melder leidend is voor welk bureau de discriminatiemelding of klacht in behandeling neemt. Een uitzondering hierop vormen de 100%-controles op Schiphol. Alle reizigers die hierover een klacht willen indienen kunnen terecht bij een en hetzelfde antidiscriminatiebureau: Bureau Discriminatiezaken Kennemerland (BD).

3. Hoe verloopt een 100%-controle?

Hieronder volgt een uitgebreide beschrijving van de werkwijze van de Douane en de Kmar en de inzet van verschillende controle middelen tijdens een 100%-controle op Schiphol. Onderstaande beschrijving van een 100%-controle is gebaseerd op diverse bronnen, waaronder het werkbezoek dat Bureau Discriminatiezaken dit jaar bracht aan de Douane⁷. In de loop der jaren zijn enkele onderdelen van de 100%-controle aangepast. Hier komen we in hoofdstuk 7. op terug.

a. Analyse Customs Control Center (CCC)/ *Profilen*

De 100%-controle begint twee dagen voordat een vlucht arriveert op Schiphol al achter de schermen. De informatie die het CCC van tevoren kan gebruiken zijn de passagierslijsten van de maatschappijen. Verschillende parameters leiden tot een hoog of laag risico voor drugsmokkel. Dit wordt *profilen* genoemd.

b. Drugshond in slurf

Als reizigers na aankomst vanuit het vliegtuig de slurf inlopen, komen zij direct in aanraking met drugshonden die langs alle reizigers snuffelen. Dit gebeurt niet op alle 100%-controle vluchten.

Indien een hond naast een reiziger gaat zitten of gaat blaffen wordt degene uit de rij gehaald en apart genomen voor nader onderzoek. Achter een gordijn vindt kledingvisitatie plaats. Indien hieruit niets naar voren komt wordt de reiziger meegenomen naar een aparte ruimte (verdiepingsruimte) waar hij/zij wacht op nadere controle.

Bij aankomst van een vlucht uit Paramaribo met 172 passagiers, was Bureau Discriminatiezaken aanwezig. Er werden voor deze vlucht geen honden ingezet.

c. *Swipen* van het paspoort en het stellen van vragen

Om tijd te besparen en de controles sneller te laten verlopen zet de Douane sinds 2013 paspoort scanners in. Paspoorten worden door het apparaat gehaald en de Douane medewerker ziet aan het oplichten van het scherm⁸ of er reden is voor vragen stellen of nader onderzoek.

In de selectie-interviews kan de Douanemedewerker zelf direct enkele vragen stellen om een beeld (risico) te vormen. Zo stelt de Douane vragen over het doel, de bestemming, tijdsduur van de reis en wie het ticket voor de vlucht heeft betaald. De Douanemedewerker beoordeelt of iemand mag doorlopen, of dat er nog aanvullende vragen dienen te worden gesteld door een collega die zich ook in de aankomstruimte bevindt. Een laatste optie is aanvullend onderzoek in de 'verdiepingsruimte'. Een aparte ruimte waar reizigers op hun beurt dienen te wachten en een aanvullend gesprek plaatsvindt.

⁷ Werkbezoek aan de Douane 21 oktober 2013 met Frederique Janss en Marjolein van Haften van Bureau Discriminatiezaken en Mohammed Baadoudi en Symone Gaasbeek van Gaasbeek&Gaasbeek Advocaten

⁸ Als het scherm oplicht betekent dit dat het CCC de naam heeft 'geoormerkt voor nadere controle'.

d. Security Scan en X-ray handbagage

Nadat reizigers hun paspoort hebben laten zien en eventueel vragen hebben beantwoord komen zij in de volgende rij voor de Security Scan (dit is geen bodyscan, zie bijlage 2). Sinds 2007 is dit een alternatief voor het fouilleren. Indien uit de Security Scan verdenking ontstaat wordt de reiziger alsnog fysiek gefouilleerd. De handbagage gaat ook door aparte X-ray scan apparatuur.

Bij de aankomst van een vlucht uit Paramaribo met 172 passagiers waarbij Bureau Discriminatiezaken aanwezig was, waren de Security Scan en de Bagage Scan beiden niet in werking en konden de passagiers doorlopen.

e. Extra controle handbagage

Indien gewenst kan na de bovengenoemde Security Scan de handbagage nog fysiek worden gecontroleerd op een langwerpige tafel.

f. Nadere controle in de verdiepingsruimte

Als de Douane naar aanleiding van bovenstaande controles behoefte heeft aan aanvullende informatie dan wordt deze persoon mee geleid naar een aparte ruimte, de zogeheten verdiepingsruimte. Reizigers worden op naam geregistreerd en zij worden verzocht plaats te nemen en te wachten.

Officieel is men hier niet als verdachte aangemerkt. Er zijn geen beperkingen, mensen kunnen bijvoorbeeld mobiel bellen met de 'afhalers' en doorgeven dat ze later zullen zijn. In de ruimte hangt een poster met uitgebreide informatie over de 100%-controle. Nadat de controles 'boven' zijn afgerond worden de reizigers in de verdiepingsruimte per persoon opgeroepen door een kwaliteitsbeheerder voor nadere controle: dit bestaat onder meer uit aanvullende vragen en controle van de handbagage. Indien nodig geacht, wordt nog gewacht op de controle van de ruimbagage (koffers die in de aankomsthal op de band liggen). Mogelijk kan in een apart kamertje nogmaals over de kleding heen gefouilleerd worden. Tevens is er een (nood)toilet.

Als het aanvullend onderzoek niet leidt tot duidelijke aanwijzingen van drugsmokkel kan de persoon zijn weg vervolgen.

Er is door de Douane niet voor gekozen om reizigers direct een klachtenformulier mee te geven. Op de poster waarop de 100%-controles worden uitgelegd in de verdiepingsruimte staat wel een verwijzing naar de mogelijkheid om een klacht in te dienen.

Bij de aankomst van een vlucht uit Paramaribo met 172 passagiers, waarbij Bureau Discriminatiezaken aanwezig was zijn zeker tien mensen naar de verdiepingsruimte geleid. Hier was ook een klein kind bij.
De Douane gaf aan dat het helaas vaak voorkomt dat het bijzijn van kinderen soms misbruikt wordt om mensen minder verdacht te laten lijken voor drugsmokkel.

g. Weg vervolgen of verdacht

Indien daadwerkelijk drugs is aangetroffen door de Douane wordt een proces verbaal opgemaakt en wordt de reiziger als verdachte aangemerkt en overgedragen aan de Kmar. Als na alle bovenstaande controles geen drugs is aangetroffen, maar de controles wel leiden tot verdenking, wordt de reiziger aangemerkt als verdachte en officieel aangehouden, en overgedragen aan de Kmar. Iedere aanhouding wordt getoetst op rechtmatigheid door een Hulpofficier van Justitie (brief OM d.d. 7 april 2008).

Mensen dienen vervolgens een bodyscan te ondergaan. Dit gebeurt tegenwoordig direct op dezelfde pier (eerder moest men apart naar het detentiecentrum op Schiphol-Oost om daar voor het röntgenapparaat plaats te nemen) onder begeleiding van een verpleegkundige. Na de scan moet men op de uitslag wachten. Als blijkt dat er niks is aangetroffen, wordt men naar Schiphol Plaza gebracht. Indien mensen een bodyscan weigeren worden zij vastgehouden totdat driemaal 'schoon is geproduceerd'.

De bodyscan is bedoeld om passagiers, die zijn geselecteerd voor een meer intensieve controle, snel de kans te geven hun onschuld aan te tonen. Hij of zij neemt vrijwillig voor het apparaat plaats om middels een röntgenfoto aan te tonen dat men geen bolletjes cocaïne in het lichaam meedraagt.

Lijfsvisitaties (onderzoek van ontkleed lichaam, schouwen of inwendig onderzoek) vinden sinds 2010 alleen nog plaats als reizigers na diverse controles als verdachte worden aangemerkt en geen bodyscan willen of kunnen laten maken. De Hulpofficier van Justitie dient opdracht te geven voor een lijfsvisitatie (inwendig onderzoek) en deze dient te worden uitgevoerd door een arts of een verpleegkundige.

Zwangere vrouwen mogen geen bodyscan ondergaan en worden vastgehouden totdat er driemaal 'schone ontlasting is geproduceerd'.

De Kmar geeft aan alle personen die zij als verdachte hebben behandeld een klachtenformulier mee.

h. Controle bagage uit ruim van het vliegtuig, *fast lane*

De bagage uit het ruim wordt in principe niet zonder het bijzijn van de passagier gecontroleerd door de Douane. In de aankomsthal gaan alle passagiers met hun koffers en overige bagage nogmaals door een controle. Een Douane medewerker wijst mensen naar links of naar rechts. Dit betekent doorlopen, *fast lane*, of met koffers door de scan.

Als een persoon in de verdiepingsruimte zit dan wordt zijn/haar bagage uit het ruim van het vliegtuig ook onderworpen aan een controle. Als er niets is gevonden, wordt dit doorgegeven. Als de koffer wordt opengemaakt doet de Douane hier een brief in, als het slot is geforceerd doet de Douane een nieuw slot in de koffer. Als er wel wat gevonden is, wordt de betreffende bagage naar de verdiepingsruimte gebracht voor nader onderzoek.

i. Informatie

Er hangen twee informatieborden op Schiphol over de 100%-controles net na de slurf. Ook hangt in de aparte verdiepingsruimte eenzelfde bord. Op het bord staat vermeld dat het mogelijk is om een klacht in te dienen bij de Douane. Bureau Discriminatiezaken of de Nationale ombudsman worden hierop niet vermeld. Momenteel is de Douane in gesprek met

de KLM om aan boord een voorlichtingsfilmpje over de 100%-controles te laten zien. Ook zijn Douane medewerkers geïnstrueerd om vragen over de controles zo rustig en compleet mogelijk te beantwoorden.

Het is van belang dat reizigers op de hoogte zijn van de mogelijkheid om een klacht in te dienen over de wijze waarop men is behandeld door de Douane of de Kmar. Dit staat vermeld op de informatieborden op Schiphol. Bureau Discriminatiezaken en de Nationale ombudsman worden hierop niet vermeld.

De Kmar geeft een klachtenformulier mee aan reizigers die ten onrechte zijn aangehouden. De Douane biedt geen klachtenformulier aan als reizigers voor extra controle in de verdiepingsruimte zijn geweest en vervolgens kunnen vertrekken. Hiervoor is niet gekozen.

4. Het perspectief van de reizigers: ingediende klachten en procedures

In de loop der jaren laten reizigers uit de betreffende landen blijken dat zij de 100%-controles als onheus, vernederend en discriminerend ervaren. Reizigers startten juridische procedures met behulp van advocaten en er worden klachten ingediend bij de Nationale ombudsman (over werkwijze en bejegening) en Bureau Discriminatiezaken (onheuse bejegening, discriminatie). Ook hebben reizigers die zich onheus of anderszins respectloos behandeld voelden door de Douane of de Kmar (of de DJI of het OM) hierover rechtstreeks bij hen een klacht ingediend.

In de periode van 1 januari 2004 tot 1 april 2006 zijn 6.550 reizigers aangehouden bij de 100%-controles en daarvan bleken 2.176 mensen onschuldig⁹. Recente cijfers zijn niet beschikbaar. Uit klachten die een deel van de meestal onschuldige mensen heeft ingediend komt naar voren dat de behandeling een enorme impact op hen heeft gehad. Verdenking en verdiepend onderzoek (uitkleden, schouwen in holtes) worden als beledigend en vernederend ervaren¹⁰.

Het totaal aantal klachten gericht tegen Douane, Koninklijke Marechaussee, DJI en/of OM wordt per jaar verzameld door het Openbaar Ministerie. Sinds een aanbeveling van de Nationale ombudsman worden de klachten centraal behandeld. In de periode 2009-2013 zijn met betrekking tot de 100%-controle 37 klachten bij dit betreffende klachtenverzamelpunt binnengekomen. Wat de inhoud van deze klachten precies is, is niet na te gaan omdat het OM dit niet registreert¹¹.

2009: 8 stuks

2010: 11 stuks

2011: 8 stuks

2012: 5 stuks

2013: 5 stuks

4.1 Juridische procedures

- a. Juridische procedures zijn gestart door slachtoffers van de 100%-controles naar aanleiding van vernederende behandelingen en gevoelens van discriminatie welke tot veroordelingen van de Nederlandse Staat hebben geleid (zeer ernstige vernedering: artikel 3 EVRM). Het Gerechtshof in Amsterdam constateert in 2006 in een uitspraak dat de 100%-controles vernederend zijn. In een andere uitspraak stelt het rechtscollège dat de Douanewet zich niet leent voor dit soort controles. In 2007 bepaalde de Hoge Raad in een andere zaak dat de Douane op Schiphol onvoldoende bevoegdheid heeft om bepaalde lijfvisitaties (schouwen) te verrichten bij de controle. De werkwijze van de Douane is ondertussen aangepast.
- b. Een aantal Surinaamse belangenorganisaties eist in 2006 bij de rechtbank in Den Haag een verbod op de 100%-controles op Schiphol. Ze stellen dat de reizigers de strenge controles ervaren als discriminerend en vernederend. Volgens de advocaat van de Surinaamse klagers heeft de Nederlandse overheid de plicht de rechten van burgers niet te schenden. *'Dit houdt in dat burgers niet op voorhand mogen worden*

⁹ Nationale ombudsman

¹⁰ Nationale ombudsman

¹¹ E-mail Openbaar Ministerie d.d. 10 december 2013

onderworpen aan een onderzoek zonder dat er sprake is van een redelijk vermoeden van schuld. Passagiers op voorhand onderwerpen aan dergelijke controles, is onrechtmatig, concludeert de advocaat. Dit verbod wordt niet gehonoreerd.

- c. Tijdens de 100%-controles op Schiphol worden tijdens het selectie-interview vragen gesteld als: Wat komt u in Nederland doen? Wie heeft de ticket voor uw reis betaald? Wat voor werk heeft u? Heeft u schulden? Volgens een uitspraak van de Hoge Raad (3 juli 2010) is het niet toegestaan reizigers die niet verdacht zijn zonder verdere aanleiding vragen te stellen om persoonlijke informatie in te winnen. Ook mag de Douaneambtenaar een reiziger geen bevel geven noch dwingen tot het geven van informatie.

Het betreft de volgende zaak: Een Surinaamse reiziger wordt aangehouden omdat hij de vragen van de Douane niet wilde beantwoorden. 'Toen werd hem een boete opgelegd voor het niet meewerken aan een ambtelijk bevel.' Hij werd overgedragen aan de Kmar. Volgens de Douane werd de man aangehouden nadat een drugshond was aangeslagen. Dat ontkent Appel: 'De hond sloeg aan bij een andere persoon, de zoon van mijn cliënt. Er was dus geen verdenking tegen mijn cliënt'. De cliënt van advocaat I. Appel stapte naar de rechter.

Volgens Appel is door de uitspraak van de Hoge Raad nu duidelijk dat er geen wettelijke bevoegdheid is voor de ondervraging van passagiers. Zijn cliënt werd aangehouden omdat hij de vragen van de Douane niet wilde beantwoorden. Eerder volgde de politierechter het Openbaar Ministerie in de opvatting dat de Douanewet die boete rechtvaardigde, maar het Gerechtshof concludeerde dat de bevragingen op basis van die wet onrechtmatig zijn en de boete werd verworpen. De advocaat-generaal, adviseur van de Hoge Raad, was het daarmee eens. In het arrest wordt duidelijk dat de Hoge Raad van mening is dat de passagier het bevel van de Douaneambtenaar niet had hoeven opvolgen, omdat het geen bevel is in de zin van artikel 184 Wetboek van Strafrecht.

Artikel 184 Wetboek van Strafrecht

Hij die opzettelijk niet voldoet aan een bevel of een vordering, krachtens wettelijk voorschrift gedaan door een ambtenaar met de uitoefening van enig toezicht belast of door een ambtenaar belast met of bevoegd verklaard tot het opsporen of onderzoeken van strafbare feiten, alsmede hij die opzettelijk enige handeling, door een van die ambtenaren ondernomen ter uitvoering van enig wettelijk voorschrift, belet, belemmert of verijdelt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie maanden of geldboete van de tweede categorie.

Volgens de advocaat hoeven passagiers uit Suriname en de Antillen geen vragen meer te beantwoorden als ze dat niet willen. Ook reizigers die worden verdacht hoeven niet te antwoorden: '*Als je verdachte bent, dan heb je het recht om te zwijgen*'.

Voor de duidelijkheid, in het arrest van de Hoge Raad staat: de Douane heeft de bevoegdheid om vragen te stellen op grond van artikel 14 CDW, maar dit artikel geeft de Douaneambtenaar niet de bevoegdheid om medewerking aan de controle in de voorfase al te vorderen. In het arrest staat bovendien dat 'het verzoek om inlichtingen

niet hoeft te worden ingewilligd in een situatie waarin nog in het geheel niet duidelijk is dat sprake is van in- of uitvoer van goederen als bedoeld in de douanewetgeving'.

Artikel 14 CDW:

Voor de toepassing van de douanewetgeving dient elke persoon die direct of indirect bij de desbetreffende transacties die in het kader van het goederenverkeer worden verricht, is betrokken, de Douaneautoriteiten op hun verzoek en binnen de eventueel vastgestelde termijnen alle nodige bescheiden en inlichtingen, ongeacht de dragers waarop die bescheiden en inlichtingen zich bevinden, te verstrekken en deze autoriteiten alle nodige bijstand te verlenen.

Dus de Douane mag vragen stellen (op grond van artikel 14 CDW) anders kunnen zij hun werk niet goed uitvoeren. Maar de Douane mag niet eisen dat de passagier deze vragen beantwoordt (medewerking vorderen). In ieder geval niet in de voorfase; de fase dat er geen enkele aanleiding is om deze vragen te stellen.

In artikel 14 CDW gaat het bovendien over goederenverkeer. De Douane mag dus allerlei vragen stellen als het bagage betreft. Echter, de vragen die veel passagiers tijdens de 100%-controle moeten beantwoorden, in het selectie-interview, zijn vragen om persoonlijke informatie in te winnen, het gaat niet over goederen.

4.2 Onderzoeken Nationale ombudsman

De Nationale ombudsman heeft vier onderzoeken gedaan naar de 100%-controles op de luchthaven Schiphol. Daarin is hij steeds kritisch over de uitvoering van en de omstandigheden waarin deze controles plaatsvinden. De onderzoeken in 2006 kwamen mede op aandringen van Bureau Discriminatiezaken, binnen het SOAC, tot stand.

- Rapport 1 over behandeling onschuldige slikverdachten moet beter (april 2006)
- Rapport 2 over behandeling onschuldige slikverdachten moet beter (juni 2006)
- Plaatsing body scan op Schiphol heeft te lang geduurd (juni 2007)
- Behandeling kwetsbare groepen bij 100%-controle Schiphol mensonwaardig (2010)

Uit de twee onderzoeken van de Nationale ombudsman in 2006 blijkt dat er veel klachten zijn over de controles in en aan het lichaam, en dan met name het uitkleden en het schouwen van lichaamsholtes. Dit zijn zeer ingrijpende controles die op grond van wetgeving met de juiste waarborgen uitgevoerd dienen te worden. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat de Algemene Douanewet die door de overheid gebruikt wordt als basis voor de 100%-controle niet de bevoegdheden geeft waarvan men gebruik maakt.

Uiteindelijk is na een uitspraak van de Hoge Raad in 2007 één type lijfsvisitatie (schouwen) op grond van de Algemene Douanewet stopgezet (zie 4.1). Ook werd aangedrongen op het plaatsen van een bodyscan op Schiphol (in plaats van in het detentiecentrum). Dit laatste werd september 2006 toegezegd. Uiteindelijk werd deze mei 2007 geplaatst.

De plaatsing van de bodyscan apparatuur op de G-pier heeft uiteindelijk acht maanden geduurd. Voor de Nationale ombudsman reden om na te gaan waarom de plaatsing van een bodyscan zo lang heeft moeten duren.

Uit een memo in 2008 van een betrokken advocaat komen de volgende blijvende aandachtspunten naar voren: (memo Mr Gaasbeek, maart 2008)

- De behandeling van zwangere vrouwen (kunnen geen bodyscan ondergaan).
- Nieuwe klachten over naakt vernederend onderzocht worden
- Lange wachttijden
- Weinig rekening gehouden met ouderen, zieken en mensen met een beperking
- Excuses en regeling voor vernielde bagage.

Uit een reactie van het Openbaar Ministerie (7 april 2008) aan Mr Gaasbeek blijkt dat de Douane en Kmar aandacht hebben voor een goede uitleg van het proces, een goede informatievoorziening en voor correcte bejegening.

Er blijven echter klachten over de 100%-controles binnenkomen bij de Nationale ombudsman en het Bureau Discriminatiezaken.

In 2009 worden er Kamervragen gesteld over de controle van zwangere vrouwen in het kader van de 100%-controles op Schiphol (zie hoofdstuk 5 en bijlage 4).

De Nationale ombudsman komt in 2010 opnieuw uit met een rapport. De focus ligt hierbij op de behandeling van kwetsbare reizigers door de Kmar die om medische redenen (bijvoorbeeld zwangerschap) geen bodyscan kunnen ondergaan. De Nationale ombudsman stelt in dit onderzoek vast dat er een enorm verschil in behandeling is ontstaan van onschuldige personen die wel een bodyscan kunnen ondergaan en de anderen. Degenen die een bodyscan ondergaan en die niet hebben geslikt, hebben een oponthoud van hooguit een uur. De anderen moeten naar het detentiecentrum om schoon te produceren. In het rapport wordt gekeken naar vier concrete klachten van reizigers die uiteindelijk onschuldig bleken te zijn.

Zo werden enkelen van hen door de omstandigheden genoodzaakt laxemiddelen in te nemen. Vervolgens duurde het te lang voordat zij naar de wc mochten. Deze aanpak wordt als vernederend en zelfs als marteling ervaren. Uit het onderzoek van de ombudsman wordt duidelijk dat deze mensen geleden hebben onder deze situatie. De Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) en de Koninklijke Marechaussee (Kmar) behandelden hen slechts als verdachte en niet als mens, zo meent de ombudsman.

In 2011 komen opnieuw enkele zaken binnen bij de Nationale ombudsman. Een uitgebreidere beschrijving staat in bijlage 5:

Niet dragen badges.

Volgens de klager droegen Douanemedewerkers geen badges tijdens de controles. In de kledingvoorschriften van de Douane staat voorgeschreven dat Douaneambtenaren bij de 100%-controles badges dragen. Door de badges kunnen burgers effectiever gebruik maken van hun recht om achteraf klachten in te dienen. Door het ingrijpende karakter van de 100%-controles is de identificatiebadge des te meer op zijn plaats. Bij de 100%-controles mogen de ambtenaren ervoor kiezen dat niet hun naam, maar hun identificatienummer op de badge staat. Dit maakt volgens de Nationale ombudsman geen verschil bij het identificeren. Het

gaat er niet zozeer om dat de burger de naam van de ambtenaar te weten komt, maar vooral dat de individuele ambtenaar achteraf traceerbaar is.

Tijdens het laatste werkbezoek aan de Douane werd door hen aangegeven dat zij verplicht zijn om een badge te dragen. Dit wordt richting alle Douanemedewerkers regelmatig gecommuniceerd.

Escalerend optreden.

Een reiziger moppert over de 100%-controle en begint ter plekke te schelden. De Douanemedewerker pakt de reiziger bij de arm en de man dient hierover een klacht in. De klacht wordt volgens hem niet goed opgepakt omdat er geen getuigen worden gehoord door de Douane. De Nationale ombudsman constateert dat in de ontstane situatie de handelwijze van de Douane onnodig escalerend kan werken.

Lijfsvisitatie.

De vrouw zegt dat de Douane onderzoek aan haar ontblote onderlichaam (gespreide benen en bukken) heeft gedaan. De Douane ontkent in deze zaak dat het schouwen van holtes heeft plaatsgevonden. De redenering is: als het op het 'vastleggingsformulier' niet is ingevuld dan is het niet gebeurd. De Douane merkt op dat de lijfsvisitatie zoals verzoekster die zegt te hebben ondergaan op grond van de wet door een dokter of, in diens opdracht door een verpleegkundige moet worden uitgevoerd. En er is toestemming nodig van een kwaliteitsbeheerder. De Douane op Schiphol zegt deze vorm van lijfsvisitatie niet uit te voeren op straffe van disciplinaire maatregelen. Verzoekster is heel stellig in haar verklaring. De Nationale ombudsman heeft niet kunnen vaststellen of deze visitatie is gebeurd.

De afgelopen jaren zijn bij de Nationale Ombudsman vrijwel geen klachten over de 100%-controles meer binnengekomen. Dit blijkt uit een telefoongesprek¹² tussen Bureau Discriminatiezaken en de Nationale Ombudsman.

4.3 Klachten ingediend bij Bureau Discriminatiezaken

Het Bureau Discriminatiezaken (BD) is het centrale meldpunt van alle antidiscriminatiebureaus (adb's) in Nederland voor klachten over 100%-controles. Om zeker te zijn dat klachten over 100%-controles niet terecht zijn gekomen bij andere antidiscriminatiebureaus in Nederland hebben wij medio 2013 onder hen een inventarisatie uitgevoerd. Hieruit kwamen geen 'nieuwe' meldingen naar voren over 2012 of 2013.

Inhoud van de klachten

De meeste klachten die de afgelopen tien jaar bij het Bureau Discriminatiezaken binnenkwamen gingen over de werkwijze van de Douane. Circa één op de drie klachten ging over de Kmar. De klachten die bij het BD binnenkomen zijn vrijwel altijd van reizigers die zich onterecht als 'verdachte' behandeld voelen. Zij hebben geen bolletjes geslikt. De verhouding mannen en vrouwen die een klacht indienen is 40%-60%. De meeste klachten, circa tweederde, komen van reizigers uit Suriname.

De klachtenprocedures richting Douane of Kmar kosten tijd en energie waar melders in moeten willen investeren. Het is begrijpelijk, en uit onderzoek blijkt ook, dat niet alle melders

¹² Dinsdag 12 november 2013.

het wenselijk vinden tijd te investeren in een incident dat zij eigenlijk liever achter zich laten. Het valt mensen vaak zwaar om de klachtenprocedure helemaal door te zetten, daarom haken mensen soms voortijdig af of reageren niet meer naar aanleiding van de reactie van de Douane of Kmar. Het heeft ermee te maken dat de klachten over de 100%-controles vaak worden gedaan in een eerste impuls, vanuit directe verontwaardiging. Als hun dagelijks leven weer de overhand krijgt wordt de afstand tot het incident groter, men wordt er niet meer mee geconfronteerd en dit leidt er toe dat mensen het liever achter zich laten en niet meer reageren.

De Douane behandelt alle klachten serieus. Uit de gesprekken met de Douane halen melders soms de gewenste erkenning ('ik voel me in ieder geval serieus genomen'), soms blijft men boos.

Uit de klachten, ingediend bij het BD, komt naar voren dat de melders het gevoel hebben dat hun **huidskleur** een rol speelt bij de selectie van mensen die er uit gepikt worden voor nader onderzoek. Bij de reizigers leeft het gevoel dat altijd de echt donkere mensen voor nader onderzoek worden geselecteerd. Het is deze schijnbare willekeur die vaak woede opwekt.

- *'Ik voelde mij als een crimineel behandeld. In mijn ogen gebeurde dit alleen bij zwarte mensen en dat heeft mij vooral boos gemaakt. Ik voel mij ongelijk behandeld op grond van mijn huidskleur. Ik ben een hardwerkende burger en krijg een stempel, alleen omdat ik van Antilliaanse afkomst ben'.*
- *'Het verbaast mij dat al die keren mijn Nederlandse (blanke) collega deze vragen en controles niet krijgt. De selectie is puur op uiterlijk van mensen (huidskleur) en discriminerend. Ik vind dit iedere keer beschamend'.*
- *'Ik gaf geen enkele aanleiding om uit de rij gehaald te worden. Dit gebeurde puur op basis van uiterlijke kenmerken'.*
- *'Men kijkt naar je huidskleur. Je krijgt een stempel vanwege je huidskleur en dat doet me erg veel pijn'.*
- *'Mensen met een donkere huid zijn per definitie de klos. Mijn echtgenoot, blond haar, blauwe ogen, loopt altijd zonder problemen door. Ik ben heel boos'.*

De mensen die een klacht indienen hebben het ook over de **respectloze** wijze waarop de controles worden toegepast. Er wordt regelmatig getutoyeerd. Een enkele keer leidt dit tot agressie en geweld bij de reizigers jegens de Douane of Kmar.

- *'Ik mocht geen vragen stellen en de Douane wilde niet uitleggen waarom ik geselecteerd werd'.*
- *'Ik voelde me door de Douane 'behandeld als een misdadiger' en onbeleefd toegesproken: 'Hup, meelopen'.*
- *'Toen vroeg ik om een beetje water want ik werd niet lekker. 'Nee, dat geven we je niet want misschien heb je wel bolletjes geslikt'.*
- *'Het ging om de specifieke bejegening van deze Douanemedewerker. Ik heb daar lang last van gehad en ik heb nog steeds tegenzin om een reis naar Suriname te maken'.*
- *'Toen ik tijdens een 100%-controle op Schiphol onvriendelijk en respectloos werd bejegend heb ik de Douanemedewerker uitgescholden.'*

Mensen voelen zich ook de door **de vragen** die worden gesteld behandeld als een crimineel.

- *'De vervolgvragen waren ingrijpend: Met wie ben je getrouwd? Van wat voor volk is je echtgenoot?'*
- *'Het feit dat de Douane 'denigrerende' vragen stelde: Wie heeft je ticket betaald. Hoe kom je aan je geld? Ik werd getutoyeerd. Ik gaf aan niet getutoyeerd te willen worden en zei geen antwoord te willen geven op de gestelde vragen.'*
- *'Er werden veel vragen gesteld: Hoe lang was uw verblijf in Suriname? Waar verbleef u? Waar werkt u? Hoe lang van te voren heeft u uw ticket geboekt? Aan mijn echtgenoot vroeg de beambte: Waarom draagt u gouden sieraden? Mijn echtgenoot zweeg verbluft en ik vroeg: Waar gaat dit over? De ambtenaar zei: Om die reden gaat u nu naar beneden voor controle.'*

Melders moeten soms een **behandeling** ondergaan die ze als zeer vernederend ervaren.

- *'Ik moest naar de wc, maar mocht alleen mijn behoefte doen op een wc in aanwezigheid van een vrouwelijke ambtenaar. Dit was een zeer onprettige ervaring. Ook werd mijn urine opgevangen in een plastic zak. Vervolgens moest ik ongeveer twee uur wachten totdat ik aan de beurt was. De vragen die werden gesteld grepen diep in in mijn privéleven. Ik was vanwege het overlijden van een familielid in Suriname maar de overlijdensakte was geen 'afdoende bewijs'.'*
- *'Nadat ik door de scan (zeer waarschijnlijk de security scan, red.) was geweest werd ik bevoeld aan mijn geslachtsdelen en moest ik mijn tong tonen. Ik vroeg waarvoor dat nog nodig was omdat ik immers al door de scan was geweest. Mij werd verteld dat de scan niet 100% betrouwbaar is. Van een paragnost had ik een Pentagon ter bescherming gekregen, die werd me afgenomen en bijna verfrommeld en weggegooid, ik kon dit nog net voorkomen. Ik mocht ook geen gebruik maken van het toilet en werd ongeveer een uur vastgehouden. Ik kon hierna gaan.'*
- *'Ik werd apart genomen en mij werd een aantal vragen gesteld. Daarna werd ik meegenomen naar een aparte kamer waar ik door een vrouwelijke Douanemedewerkster werd gefouilleerd. Een tweede medewerkster keek toe. De beambte raakte mijn vagina aan tijdens de controle. Ik wil dit niet, zei ik. Er werd me gevraagd of ik ongesteld was, ik gaf aan dat dit zo was. Ik werd toen verplicht om mijn maandverband uit te doen en ik werd gecontroleerd of ik geen bolletjes smokkelde (visitatie met ontkleding). Ik vond dit heel erg.'*

De **impact van onterechte verdenking** is altijd groot. Mensen durven soms niet meer te reizen of kiezen een vlucht via Brussel of Londen.

- *'Ik werd nog een keer over kleding heen gevisiteerd en ik moest verplicht plassen met open deur. Vervolgens moest ik door de Security Scan (geen röntgen). De ambtenaar heeft mij er op gewezen dat er geen gezondheidsrisico aan zit. Ik ben door de controle erg geëmotioneerd geraakt en heb ter plaatse gehuild. Alles bij elkaar duurde de controle 3,5 uur.'*
- *'Ik voel me door het incident geestelijk beschadigd: 'Het maakt niet uit hoe hard je werkt in deze maatschappij, het maakt niet uit dat je aan de samenleving bijdraagt. Ik*

wil ze het liefst voor de rechter slepen. Ik durf niet meer op vakantie vanwege Schiphol.'

- *'Ik voel me als een crimineel behandeld en durf geen reizen meer te maken naar het buitenland.'*
- *'De ervaringen hebben voor mij ernstige psychische gevolgen. Ik slaap slecht en heb last van woedeaanvallen. Dit is na twee maanden nog steeds niet over. Ik zie er erg tegenop om weer naar Suriname te reizen.'*

In bijlage 6. staat een uitgebreide beschrijving van alle klachten die zijn ingediend bij Bureau Discriminatie zaken in de periode 2008-2013. We beschrijven het incident, de impact op de reiziger en het vervolgtraject, indien ingezet, met de reactie van de Douane.

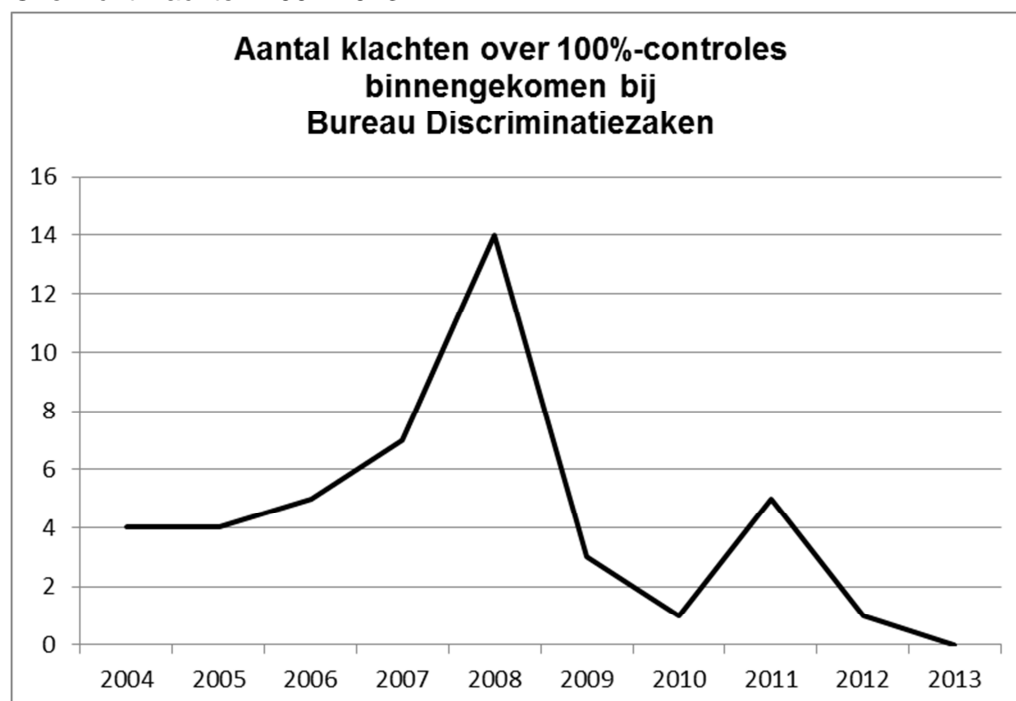
Aantal klachten

De afgelopen tien jaar kwamen er bij Bureau Discriminatiezaken 44 klachten binnen over de 100%-controles, het aantal klachten varieerde sterk per jaar. Opvallend is de piek in 2008 en de daling van het aantal klachten in de afgelopen jaren.

Het patroon komt overeen met het patroon bij de Nationale ombudsman, ook daar kwamen de laatste jaren vrijwel geen klachten meer binnen over de 100%-controles. Het verzamelpunt 100%-klachten ingericht bij het Openbaar Ministerie waar alle klachten over de 100%-controles worden verzameld laat eveneens een daling zien.

In december 2003 zijn de 100%-controles gestart, daarom is het jaar 2003 niet zichtbaar in de onderstaande grafiek.

Overzicht klachten 2004-2013

In de eerste jaren kwamen nog weinig klachten binnen over de 100%-controles aangezien hiervoor nog geen duidelijke procedures bestonden.

In 2005 werd het SOAC opgericht waardoor onder meer Surinaamse en Antilliaanse organisaties bij hun eigen achterban het onderwerp meer onder de aandacht brachten, ook werd er een klachtenformulier ontwikkeld en verspreid. Dit is duidelijk zichtbaar in bovenstaande grafiek.

In 2006 werd binnen een SOAC-overleg geconstateerd dat er niet veel ingevulde klachtformulieren binnenkomen. Hierna is enkele organisaties gevraagd meer aandacht aan het onderwerp te besteden, waaronder het NJCM¹³, Liga van de Rechten van de Mens en Amnesty. Ook richting Surinaamse media was meer communicatie gewenst. Onder meer na de publicatie van het rapport van de Nationale ombudsman in 2006 kwam de klachtenstroom op gang. Er kwamen enkele klachten binnen via een doorverwijzing van VSN/B-Surined¹⁴. Het SOAC is daarna niet meer actief.

Gebrek aan aandacht voor het onderwerp is mogelijk een verklaring voor de sterke daling in 2009 en 2010. Of reizigers raakten steeds meer gewend aan de controles. Ook zouden de veranderingen die de Douane in de werkwijze heeft doorgevoerd in combinatie met de instructies die het Douanepersoneel veelvuldig krijgt over goede communicatie en omgangsvormen een rol kunnen spelen. De daling die intreedt zet door, met uitzondering van de piek in 2011. In 2013 zijn opvallend genoeg helemaal geen klachten over de 100%-controles binnengekomen bij het Bureau Discriminatiezaken.

¹³ Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten

¹⁴ VSN: Vereniging Nederlandse Surinamers. B-Surined: Belangenbehartiging Surinaamse Nederlanders

5. Speciale aandacht voor kwetsbare reizigers

In dit rapport willen we kort stilstaan bij kwetsbare groepen die de 100%-controles soms op een andere wijze dienen te ondergaan dan andere reizigers. Onze aandacht gaat vooral uit naar zwangere vrouwen, maar ook chronisch zieken of reizigers met een handicap omdat zij soms te maken hebben met langdurende en ingrijpende controlemethoden. Er kwam onder meer een klacht binnen van een jongeman die vanwege zijn handicap een speciale schoen moest dragen. Deze schoen was voorwerp van meerdere onderzoeken, waaronder het gebruik van een boor. De controle werd als zeer intimiderend ervaren (memo Hans Gaasbeek, 2008).

De Nationale ombudsman is in 2010 zeer kritisch over de behandeling van kwetsbare en zwangere mensen bij de 100%-controles. Hij concludeert in zijn rapport dat hun menselijke waardigheid in het gedrang is gekomen.

Een bodyscan is bij zwangere vrouwen of bepaalde chronisch zieken niet mogelijk of biedt geen uitsluitel. Zij moeten dan in detentie blijven totdat zij drie keer schone ontlasting hebben geproduceerd. Daarmee kunnen zij aantonen geen cocaïnebolletjes te hebben geslikt. In 2009 zijn hierover Kamervragen gesteld (brief 2 maart 2009, zie bijlage 4.)

Alternatieven voor bodyscan-onderzoek zijn een echo of een MRI-scan. Deze dienen beide in een ziekenhuis plaats te vinden. De staatssecretaris van Justitie meent dat op grond van het hoge aantal terecht aangehouden zwangere vrouwen (18 van de 20 aangehouden vrouwen in 2008 hadden cocaïnebolletjes geslikt) een te grote inspanning wordt gevraagd van opsporingsinstanties om zwangere vrouwen voor een speciale controle naar het ziekenhuis te brengen. Aan dit verzoek van de Nationale ombudsman wordt geen gehoor gegeven.

Tijdens het werkbezoek van het Bureau Discriminatiezaken (BD) aan de Douane wordt nogmaals bevestigd dat zwangere vrouwen door de Kmar/DJI kunnen worden vastgehouden totdat zij driemaal schoon hebben geproduceerd. Hiervoor worden ze overgebracht naar het detentiecentrum op Schiphol. Er bestaat geen speciaal protocol voor het in verzekering stellen van zwangere vrouwen. Alle verdachten die in verzekering worden gesteld krijgen een intake en de nodige begeleiding van de Medische Dienst van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI).

Overigens is niet bekend hoeveel zwangere vrouwen aan extra controles worden onderworpen zonder dat zij in verzekering worden gesteld. Het Bureau Discriminatiezaken vindt het belangrijk dat de Douane en de Kmar registreren hoeveel zwangere vrouwen aan extra controles worden onderworpen en hoe groot het percentage aangehouden bolletjesslikkers is. Zwangere vrouwen zijn een kwetsbare groep en zij dienen zoveel mogelijk te worden ontzien.

6. Veldwerk door Bureau Discriminatiezaken

Om inzicht te krijgen in hoe reizigers uit de Suriname en de Antillen in 2013 de 100%-controles ervaren heeft het Bureau Discriminatiezaken enkele activiteiten ondernomen en reizigers hierover benaderd.

- Het BD heeft aandacht voor het onderwerp gevraagd in lokale radio-uitzendingen: Mart Radio (Surinaams, Amsterdam) en FunX (multiculturele radio, vier grote steden).
- Er is een oproep gedaan aan het netwerk met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond om ervaringen met 100%-controles aan ons door te geven. Hierop is geen reactie gekomen.
- Het BD heeft korte gesprekken gevoerd met ruim 20 personen die zojuist die stonden te wachten op reizigers uit Suriname of de Antillen, en enkele reizigers die zojuist aankwamen, in de aankomsthal van Schiphol.

In de uitzending van Mart Radio, waarbij luisteraars (veelal met een Surinaamse achtergrond) kunnen bellen kwamen wisselende geluiden naar boven over de 100%-controles. Enerzijds wijten de luisteraars het aan de drugsmokkel zelf: *'Als dat er niet was, dan waren er ook geen 100%-controles'*. En sommige luisteraars vinden dat er te snel wordt geroepen door Surinaamse Nederlanders dat er sprake is van discriminatie.

Anderzijds brachten luisteraars naar voren dat altijd zij worden aangehouden. De koffers moeten openen, ze moeten vragen beantwoorden. Altijd. Vaak als een van de weinigen. En meestal mogen 'blanken' gewoon doorlopen. Tijdens de radio-uitzending werden ook vragen gesteld over de controles. Een vrouw vraagt of ze mag weigeren antwoord te geven op vragen van de Douane en of je een advocaat mag bellen. (Hierover heeft de Hoge Raad een uitspraak gedaan, zie hoofdstuk 4).

Vlucht uit Curaçao-Aruba

Met wachtenden op een vlucht uit Curaçao-Aruba gesproken: OR 364, 13.15 uur aankomst op donderdag 1 augustus 2013. Aan vrijwel iedereen is ook een flyer over de 100%-controles meegegeven. Er kwamen geen mensen later naar de aankomsthal waaraan vertraging door de 100%-controle ten grondslag lag. In bijlage 7. staat een uitgebreide beschrijving van de gesprekken).

Uit de gesprekken met wachtenden op Schiphol concludeert Bureau Discriminatiezaken het volgende:

De reacties van de wachtenden op mensen uit de Antillen zijn vrij neutraal. Ze erkennen dat de Douane vragen stelt als: *Wie heeft uw ticket betaald? Waarom komt u naar Nederland?* Een enkeling lijkt hiermee problemen te hebben. Soms uit men zich geïrriteerd tegen de Douane: *'Wat een stomme vraag is dat. Ik woon al jaren in Nederland en werk bij een verzekeringsbank'*.

Er zijn ook wachtenden die helemaal geen problemen met de 100%-controles hebben. Een mevrouw merkt op: *'Het zijn vooral de mensen met sjofele, losse kleding die worden geselecteerd voor meer controle'*. Een ander geeft aan: *'Het is hoe je er zelf instaat of je je gediscrimineerd voelt'*. Een wachtende mevrouw kan een voorbeeld geven van een

vervelende ervaring van een familielid: haar neef die een maand geleden voor de eerste keer naar Nederland kwam. Hij is 22 jaar en komt hier voor studie. Hij heeft zich moeten uitkleden. Ze weet geen details.

Vlucht uit Suriname

Gesproken met mensen die stonden te wachten op reizigers uit Paramaribo, vlucht nummer PY994, op maandag 9 december 2013. De vlucht werd 12.20 uur verwacht, was vertraagd, aankomst 14.54 uur. We hebben ook enkele mensen gesproken die zojuist aankwamen.

De meningen over de 100%-controles zijn verdeeld. Enkele mensen vinden het zeer hinderlijk, ze voelen zich elke keer als een crimineel behandeld. Echter, het merendeel van de wachtende personen die we spraken meent dat de Douane gewoon zijn werk doet en heeft er weinig last van. Het is ook geen onderwerp van gesprek met vrienden of familie.

Twee mensen komen ongeveer een uur later de aankomsthal in. Beiden zijn ze door de Douane meegenomen naar de verdiepingsruimte voor uitgebreider onderzoek. De man is er redelijk rustig onder gebleven, al ging hij *'ter plekke wel tekeer'*. De vrouw die opgehouden werd door de Douane heeft het Bureau Discriminatiezaken niet gesproken. Beiden hebben een flyer van het BD meegekregen.

Samengevat

Het is opmerkelijk hoe relatief mild de meeste betrokkenen van Surinaamse en Antilliaanse afkomst vandaag de dag zijn over de 100%-controles. Enkeligen zijn kritisch, zij ervaren de controles soms nog wel als discriminatie, maar het algemene beeld is niet meer dat mensen zich respectloos behandeld voelen of dat er geregeld ernstige incidenten en mensonterende situaties plaatsvinden, zoals in de beginjaren het geval was.

7. Aanpassingen werkwijze Douane/Kmar

Zoals eerder vermeld maakte de Douane bij aanvang van de 100%-controles in 2003 gebruik van de volgende controlemiddelen:

1. Drugshond
2. Selectie-interview (vragen stellen, toetsing aan slikkerscriteria)
3. Foullering (over de kleding heen)
4. X-ray handbagage
5. Fysieke controle handbagage (inhoud tassen e.d. bekijken)
6. Lijfsvisitatie (met ontkleding)

Zoals eerder geschetst is de werkwijze van de Douane ten aanzien van de 100%-controles in de loop der jaren aangepast. Met name ten aanzien van de punten 2, 3 en 6 is er het nodige gewijzigd. Ook zijn er veranderingen doorgevoerd bij enkele andere controlemiddelen. Dit laatste bleek vooral uit het werkbezoek dat Bureau Discriminatiezaken (BD) bracht aan de Douane dit jaar.

Hieronder volgt een beschrijving van de veranderingen in de werkwijze, in volgorde van inzet van controlemiddelen op Schiphol. De tekst is door de Douane geverifieerd en er zijn aanvullende opmerkingen door de Douane bijgeplaatst.

7.1 Paspoort *swipen*, sinds 2013

Om tijd te besparen en de controles sneller te laten verlopen zet de Douane sinds 2013 paspoort scanners in. Dit vervangt voor een groot deel de selectie- interviews (punt 2.). Paspoorten worden door het apparaat gehaald (*geswiped*) en de Douane medewerker ziet aan het oplichten van het scherm of er reden is voor vragen stellen of nader onderzoek. De Douane stelt: het apparaat geeft aan wie geselecteerd is voor een verdiepte controle. Het staat de Douane altijd vrij om buiten de keuze van het apparaat om nadere vragen te stellen en mensen te selecteren voor een verdiepte controle.

Het vragen naar het paspoort valt onder de opsporingstaken van de Kmar. De Douane is gericht op de controle van goederen en mag formeel niet naar paspoorten vragen. Het BD meent dat tijdens de 100%-controles de Douane gebruik maakt van de onwetendheid van mensen. Iedereen geeft automatisch haar of zijn paspoort af (ze vragen naar een identiteitsbewijs). Mochten mensen dit weigeren dan moeten ze wel een rijbewijs of een identiteitsbewijs kunnen tonen.

De Douane geeft aan dat weigering van het geven van het paspoort niet persé reden is voor nader onderzoek. *'Soms dien je door de weerstand heen te kunnen kijken'*.

7.2 Security Scan, sinds 2007

Nadat men het paspoort heeft laten zien en eventueel vragen heeft beantwoord komt de reiziger in de volgende rij voor de Security Scan (dit is geen bodyscan). Dit is sinds 2007 een alternatief voor het foulleren (punt 3.). Indien uit de Security Scan 'een afwijkend beeld' ontstaat wordt de reiziger alsnog fysiek gefouilleerd.

De Douane geeft aan: het staat de Douane vrij om te kiezen voor de Security Scan of een lijfsvisitatie (in dit geval fouilleren over kleding heen). De Douane hanteert niet de term verdenking, maar afwijkend beeld. Als er na uitgebreide controle sprake is van verdenking, dan wordt de reiziger overgedragen aan de Kmar.

7.3 Douane mag bepaalde lijfsvisitaties niet meer uitvoeren, sinds 2007

In het onderzoek van de Nationale ombudsman (januari 2006) wordt vermeld dat de toenmalige minister van Financiën laat weten dat controles door middel van lijfsvisitaties (ontkleden en uitwendig schouwen van openingen en holten in het onderlichaam), zij het onder verscherpte voorwaarden, nog steeds (2005) worden toegepast. De Douane meent dat zij op grond van artikel 17 van de Algemene Douanewet (ADW) deze bevoegdheid heeft.

Volgens de Nationale ombudsman geeft de Algemene Douanewet echter alleen de bevoegdheid tot (kleding)visitatie, ofwel fouilleren. Deze wet geeft dus minder vergaande bevoegdheden aangezien het controlebevoegdheden zijn en er geen sprake is van opsporingsonderzoek. De Nationale ombudsman dringt op grond hiervan dan ook aan op afschaffing van bepaalde lijfsvisitaties.

Uiteindelijk neemt de Douane het dringende advies van de Nationale ombudsman over. De Hoge Raad doet hierover bovendien uitspraak in 2007. Het schouwen van de holtes van het onderlichaam door de Douane is niet meer toegestaan. Als ambtenaren dit verbod overtreden leidt dit tot zware disciplinaire maatregelen. Dit is een belangrijke verbetering aangezien veel klachten hierover gingen en de behandeling van onschuldige reizigers als zeer vernederend en mensonterend werden ervaren.

De Douane merkt op: lijfsvisitatie¹⁵ met ontkleding is onder voorwaarden in de controlesfeer nog steeds toegestaan.

Zodra een reiziger als verdachte wordt beschouwd en wordt overgedragen aan de Kmar wordt de reiziger verzocht mee te werken aan een bodyscan (zie hieronder). Door de Kmar kan in uitzonderingsgevallen een lijfsvisitatie of inwendig onderzoek plaatsvinden. Bijvoorbeeld als men weigert mee te werken aan de bodyscan of bij zwangere vrouwen die geen bodyscan mogen ondergaan. De Hulpofficier van Justitie dient opdracht te geven voor een inwendig onderzoek en dit dient te worden uitgevoerd door een arts of een verpleegkundige.

7.4 Plaatsing bodyscan (gebruik door Kmar, alleen bij verdenking), sinds 2007

Als na alle bovenstaande controles geen drugs zijn aangetroffen, maar de controles wel leiden tot verdenking, wordt de reiziger aangemerkt als verdachte en officieel aangehouden, en overgedragen aan de Kmar. Daar houdt de verantwoordelijkheid van de Douane op. Volgens het OM wordt iedere aanhouding getoetst op rechtmatigheid door een Hulpofficier van Justitie (brief d.d. 7 april 2008).

Mensen dienen vervolgens een bodyscan (röntgen) te ondergaan. De bodyscan is bedoeld om passagiers, die zijn geselecteerd voor een meer intensieve controle, snel de kans te

¹⁵ De term fouilleren kent de Douane in de controlesfeer niet.

geven hun onschuld aan te tonen. Hij of zij neemt vrijwillig voor het apparaat plaats om middels een röntgenfoto aan te tonen dat men geen bolletjes cocaïne in het lichaam meedraagt. Indien de reiziger weigert mee te werken aan een dergelijke bodyscan dan wordt hij of zij vastgehouden totdat er driemaal 'schone ontlasting is geproduceerd'.

De bodyscan kan sinds mei 2007 direct plaatsvinden op dezelfde pier als waar de vlucht aankomt, dit op aandringen van de Nationale ombudsman. Voorheen moest men apart naar het detentiecentrum op Schiphol-Oost om daar voor het röntgenapparaat plaats te nemen, onder begeleiding van een verpleegkundige. Dit nam veel meer tijd in beslag en was voor onschuldige reizigers vele malen ingrijpender. Volgens de Ombudsman is het aantal klachten over onheuse bejegening verminderd sinds de bodyscan direct op de G-pier kan worden ondergaan.

Zwangere vrouwen mogen geen bodyscan ondergaan en worden vastgehouden totdat er driemaal 'schone ontlasting is geproduceerd'.

7.5 Excuusbrief, per 2007

Op verzoek van de Nationale ombudsman heeft het Ministerie van Veiligheid en Justitie een excuusbrief (zie bijlage 8.) opgesteld die door de Kmar aan onschuldig aangehouden reizigers dient te worden verstrekt.

7.6 Vastleggingsformulier, ingangsjaar onbekend

Als het verdiepende onderzoek niet leidt tot duidelijke aanwijzingen van drugsmokkel kan de persoon zijn weg vervolgen. Echter, zodra de Douane extra vragen gaat stellen wordt het vastleggingsformulier in het paspoort gedaan en wordt dit bij het verdere verloop van de procedures ingevuld.

In het vastleggingsformulier wordt per persoon bijgehouden welke stappen genomen zijn en hoeveel tijd dit in beslag nam. Bij eventuele klachten achteraf is altijd na te kijken wat er is gebeurd, welke ambtenaar dit betrof en hoe lang het duurde. Dit was een aanbeveling van het Nationale ombudsman die de Douane heeft opgevolgd.

Een aanvullende wens komt van de Nationale ombudsman in 2011: het zou beter zijn om een vastleggingsformulier zo in te richten dat alles moet worden ingevuld. Ook de mogelijkheid om de reiziger te laten tekenen voor een juiste weergave van het formulier kan duidelijkheid scheppen en klachten achteraf voorkomen.

De Douane merkt op: het formulier is bedoeld voor interne afhandeling. Ambtenaren hebben de eed of belofte afgelegd en dus is wat er is ingevuld de waarheid. De formulieren worden niet door de reizigers getekend voor juiste weergave.

7.7 Extra controle ruimbagage of *fast lane*, ingangsjaar onbekend

Bij de entree van de bagagehal gaan alle reizigers met hun koffers en overige bagage nogmaals door een controle. Een Douanemedewerker wijst mensen naar links of naar rechts. Dit betekent doorlopen (*fast lane*) of met koffers door de scan. Het is niet precies bekend sinds wanneer deze extra controle op ruimbagage is ingevoerd.

Deze laatste selectie is gevoelig voor etnisch profileren . De Douanemedewerker baseert haar of zijn keuzes op een persoonlijke indruk, of soms op basis van een steekproef. De Douane benadrukt zelf dat het niet verstandig zou zijn als hier alleen keuzes zouden worden gemaakt op basis van etniciteit. Dit levert minder op, leidt tot tunnelvisie en de trends laten zien dat steeds vaker blanke personen drugs smokkelen.

De Douane merkt op: door het risicogericht werken is het niet meer nodig om alle bagage in alle gevallen te scannen. Daarom is er de *fast lane*. Deze werkwijze wordt overigens niet altijd ingezet, dit is een risicogerichte keuze.

7.8 Bejegening

Veel van de klachten die worden ingediend gaan over de bejegening van reizigers door Douanemedewerkers. Men voelde zich als een crimineel behandeld, er werden denigrerende vragen gesteld, er werd getutoyeerd, de houding was intimiderend, kortaf en er werd geen tekst en uitleg gegeven.

In 2008 doet toenmalig minister Justitie Ernst Hirsch Balling de uitspraak dat de bejegening van reizigers dusdanig is verbeterd dat het aantal klachten sterk is gedaald. In 2007 ontving de Douane 36 klachten over vluchten uit Suriname, in 2008 (tot en met augustus) waren dat er nog maar twee. Volgens de Nationale ombudsman kan de vermindering van het aantal klachten over onheuse bejegening worden toegerekend aan de plaatsing van de bodyscan op de pier (mei 2007) waar de reizigers aankomen.

Overigens loopt de bovengeschetste ontwikkeling van het aantal klachten niet geheel synchroon met het aantal klachten dat binnenkomt bij Bureau Discriminatiezaken: in 2007 en 2008 komen bij dit bureau de meeste klachten binnen, in de jaren erna neemt dit aantal pas af.

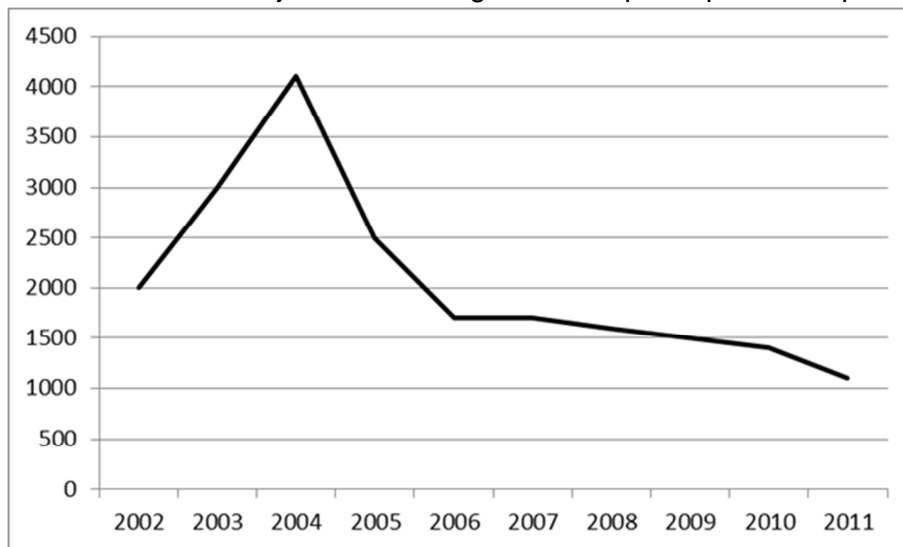
De veranderingen die de Douane in hun werkwijze hebben doorgevoerd in combinatie met de instructies die het Douanepersoneel veelvuldig krijgt over goede communicatie (leg alles rustig uit, beantwoord vragen) en omgangsvormen zouden hebben kunnen bijgedragen aan een verbeterde relatie tussen Douane en reizigers.

8. Doel 100%-controles bereikt?

Het is lastig bovenstaande vraag te beantwoorden aangezien we eerder hebben aangegeven dat 'de' 100%-controles zoals tijdens de start in 2003 niet meer bestaan. Niet iedereen wordt meer uitgebreid gecontroleerd, er wordt gewerkt op basis van risico-inschatting per vlucht.

Tijdens de televisieuitzending Een Vandaag¹⁶ geeft het hoofd van de Koninklijke Marechaussee aan dat de 100%-controles een succes zijn: het heeft geleid tot een aanzienlijke daling van het aantal bolletjesslikkers. Ook de controles in en samenwerking met de bronlanden hebben volgens hem effect gesorteerd.

Grafiek: aantal bolletjesslikkers aangehouden op Schiphol in de periode 2002-2011

Bron: Uitzending Een vandaag 24 september 2012

De controles hebben tot vermindering van drugsmokkel op deze routes geleid, maar naar alle waarschijnlijkheid vinden hier verschuivingen plaats. In de reportage van Een Vandaag wordt getoond hoe het aantal gepakte bolletjesslikkers in de afgelopen tien jaar is gedaald.

Tijdens het recente werkbezoek geeft de Douane aan dat zij zich terdege bewust zijn van deze 'waterbed' bewegingen. De inzet van middelen en menskracht is meer en meer afgestemd op het risico, op alle vluchten.

Met Suriname is geen samenwerking en er is geen sprake van pré flight screening. Met Curaçao is wel een convenant afgesloten, maar er worden geen gegevens uitgewisseld. Er zit geen Nederlandse Douane meer in Curaçao. De Nederlandse Douane vindt meer samenwerking met Suriname en Curaçao wenselijk.

In een officieel bericht zegt de huidige Minister van Veiligheid en Justitie het volgende: Steeds wijzigende smokkelmethoden vragen om slimmere en effectievere drugscontroles. Dit wordt mogelijk omdat door de afschrikwekkende werking van de huidige 100% controles

¹⁶ 24 september 2012

de stroom koeriers uit de desbetreffende landen beter beheersbaar is geworden¹⁷. In tien jaar tijd is de toestroom van drugskoeriers aanzienlijk afgenomen en gestabiliseerd. Het overgrote deel van de aanhoudingen vond plaats door de Douane in het 100%-controleproces. De succesvolle aanpak van de traditionele 100%-vluchten kan uitgebreid worden naar andere hoog-risicovluchten en zo kan de douanecapaciteit efficiënter worden ingezet¹⁸.

Aan het feit dat het aantal bolletjesslikkers sterk is gedaald valt weinig af te dingen. Het is echter maar een druppel op de gloeiende plaat. Volgens D. Zaitch, professor Criminologie, worden op de routes Antillen/Suriname/deel Venezuela de laatste jaren circa 1.100 bolletjes slikkers gepakt. Dat is een totale hoeveelheid van ongeveer 500-800 kilo cocaïne. Mensen slikken ongeveer 500-800 gram per keer. Dus het aandeel van de bolletjesslikkers op de totale binnenkomst van cocaïne is naar schatting één à twee procent. Zaitch geeft in een telefoongesprek met het Bureau Discriminatiezaken een schatting van wat er jaarlijks in totaal aan cocaïne Nederland binnenkomt. Een deel wordt in beslag genomen en een deel, dat is circa 30.000 - 40.000 kg cocaïne, gaat door. Het grootste deel van deze hoeveelheid komt Nederland binnen via de havens Rotterdam en Amsterdam, in containers op schepen en soms worden er partijen op Schiphol onderschept (cargo). Een deel komt binnen via auto's die uit de havens van Antwerpen en Hamburg komen. De bolletjes zijn dus maar een heel klein deel van de totale partijen cocaïne die Nederland binnenkomen.

¹⁷ Antwoord op vragen van de Kamerleden Marcouch en Eijsink aan de ministers van Veiligheid en Justitie en van Defensie over de bestrijding van drugssmokkel via Schiphol (ingezonden 10 augustus 2012). Antwoord d.d. 27 september 2012.

¹⁸ Brief van de Minister van Veiligheid en Justitie, 26 augustus 2013

9. Aandachtspunten

De afgelopen tien jaar is op verschillende momenten door verschillende partijen geconstateerd dat de Douane/Kmar op Schiphol de wettelijke bevoegdheden mist om bepaalde onderdelen van de 100%-controles uit te voeren. Ondertussen is er in de werkwijze van de Douane/Kmar veel aangepast en verbeterd. Er zijn echter nog zes onderdelen in de 100%-controles die leiden tot vragen. Hieronder gaan wij daar nader op in.

9.1 Vragen stellen om persoonlijke informatie in te winnen mag wel/niet?

In paragraaf 4.1 wordt ingegaan op de uitspraak van de Hoge Raad over de vragen die de Douane stelt bij aanvang van de controle en het vorderen van medewerking hieraan (zie ook bijlage 4.).

In het arrest wordt duidelijk dat de Hoge Raad van mening is dat de reiziger het bevel van de Douaneambtenaar niet had hoeven opvolgen, omdat het geen bevel is in de zin van artikel 184 Wetboek van Strafrecht. De bevoegdheid om vragen te stellen heeft de Douane wel op grond van artikel 14 CDW, maar dit artikel geeft de Douaneambtenaar niet de bevoegdheid om medewerking in de voorfase al te vorderen.

Maar hoe kan deze uitspraak van de Hoge Raad nu worden geïnterpreteerd? En hoe dient het Bureau Discriminatiezaken (BD) het arrest te vertalen richting reizigers? Betekent dit arrest:

- dat de Douane geen medewerking mag vorderen bij het beantwoorden van vragen?
- dat de Douane deze vragen om persoonlijke informatie niet mag stellen en dat een reiziger dus mag weigeren om de vragen van de Douane te beantwoorden?
- of dat de Douane de vragen wel mag stellen en een reiziger, zonder consequenties, mag weigeren de vragen van de Douane te beantwoorden?

Het Bureau Discriminatiezaken heeft deze vragen voorgelegd aan de Hoge Raad, maar het staat de Hoge Raad niet vrij om inhoudelijk uitleg te geven over een arrest of vragen te beantwoorden die ontstaan naar aanleiding van een arrest. Hoewel het gangbaar is in de Nederlandse rechtspraak dat vonnissen niet nader worden toegelicht of uitgelegd¹⁹ leidt dit soms tot onduidelijkheden, zoals boven geschetst. De betrokken partijen interpreteren de uitspraak op eigen wijze. Het BD vindt het daardoor lastig om reizigers goed te adviseren.

Advocatenkantoor Gaasbeek&Gaasbeek interpreteert het arrest als volgt: in het arrest wordt duidelijk dat de Hoge Raad van mening is dat de reiziger het bevel van de Douaneambtenaar niet had hoeven opvolgen, omdat het geen bevel is in de zin van artikel 184 Wetboek van Strafrecht. De bevoegdheid om vragen te stellen heeft de Douane wel op grond van artikel 14 CDW, maar dit artikel geeft de Douaneambtenaar niet de bevoegdheid om medewerking in de voorfase al te vorderen. Met voorfase bedoelt Gaasbeek&Gaasbeek de fase dat er nog geen enkele aanleiding is om vragen te stellen. Met deze interpretatie wordt niet bevestigd of de reiziger de beantwoording van specifieke persoonlijke vragen mag weigeren.

¹⁹ <http://www.wstadvocaten.nl/rechtbank-mag-vonnis-niet-toelichten>

Advocaat I. Appel is heel stellig: volgens hem hoeven reizigers uit Suriname en de Nederlandse Antillen geen vragen (om persoonlijke informatie in te winnen) meer te beantwoorden als ze dat niet willen. Ook reizigers die worden verdacht hoeven niet te antwoorden: '*Als je verdachte bent, dan heb je het recht om te zwijgen*'. De Douane zelf geeft tijdens het werkbezoek aan dat de uitspraak niet betekent dat de Douane geen vragen meer mag stellen. Als dit niet meer zou mogen dan kunnen zij hun werk niet doen, is de redenering.

Het Bureau Discriminatiezaken wil zelf nog benadrukken dat er in het genoemde artikel 14 CDW duidelijk staat dat vragen gesteld dienen te worden in het kader van goederenverkeer. Het vragen stellen om persoonlijke informatie in te winnen staat in dit artikel niet vermeld.

9.2 Paspoort *swipen* mag wel/niet?

Om tijd te besparen en de controles sneller te laten verlopen hanteert de Douane sinds kort een nieuwe werkwijze: de inzet van paspoort scanners. Er wordt gevraagd naar een identiteitsbewijs en in de praktijk geven reizigers dan hun paspoort aan de Douanemedewerker. Paspoorten worden door het apparaat gehaald (*geswiped*) en de Douanemedewerker ziet aan het oplichten van het scherm of er reden is voor vragen stellen of nader onderzoek.

Het Bureau Discriminatiezaken is van mening dat de Douane hiermee buiten haar bevoegdheid treedt omdat de Douane formeel niet naar paspoorten mag vragen, dit is een taak van de Kmar.

Wij leggen de vraag voor aan de Douane waarom de Koninklijke Marechaussee niet wordt ingezet voor deze taak zodat iedereen binnen zijn bevoegdheden blijft. De Douane antwoordt het volgende: de Douane vraagt niet om een paspoort, maar om een identiteitsbewijs om de passagierslijst te vergelijken met de eerder uitgevoerde *profiling* door het CCC. Eén van de identiteitsbewijzen is een paspoort. De passagier kiest er zelf voor om het paspoort te overhandigen.

Het Bureau Discriminatiezaken erkent dat het *swipen* van paspoorten leidt tot een objectieve manier van werken: de eerste informatie is het paspoort. Daarmee is het minder beladen, minder willekeurig en minder belastend voor de reizigers dan de selectie-interviews, hoewel deze ook nog steeds veelvuldig plaatsvinden.

Het Bureau Discriminatiezaken heeft contact opgenomen met de Nationale ombudsman over het paspoort *swipen*. De Nationale ombudsman reageert dat zij al eerder constateerde dat taken van de Douane en de Kmar soms door elkaar lopen en dat het voor de burger niet duidelijk is welke taken bij wie horen. Toegezegd is dat zij het signaal over het paspoort *swipen* noteren en eventueel nader onderzoeken, maar zij nemen daarin ook de context en de positieve neveneffecten mee.

9.3 Bepaalde vormen van lijfsvisitatie nog toegepast

Dat de Douane nog steeds lijfsvisitatie met ontkleding bij reizigers die niet als verdachte zijn aangemerkt mag toepassen, vindt het BD zeer kwalijk. Het verschil met schouwen is heel klein.

9.4 Etnisch profileren ligt op de loer

Een belangrijk element in de klachten van reizigers is het feit dat zij het gevoel hadden dat het 'altijd de reiziger is met de donkere huidskleur' die wordt geselecteerd voor nadere controle. Mensen zijn van mening dat de selectie gebeurt op grond van uiterlijke kenmerken en afkomst, dit wordt met name zichtbaar als ze een vergelijking kunnen trekken met blanke collega's of partners met wie ze samen reizen.

De Douane ontkent dat er sprake is van selectie op grond van uiterlijke kenmerken. Ze proberen dit ook zoveel mogelijk uit te sluiten door steeds objectiever naar risico's te kijken. Niettemin zitten er in het totale controleproces op Schiphol onderdelen die een gevoel van discriminatie kunnen oproepen, zoals de extra controle van de ruimbagage (*fast lane*).

9.5 Rapportage door Openbaar Ministerie gewenst

Het Bureau Discriminatiezaken zou het wenselijk vinden als het Openbaar Ministerie (als centraal meldpunt) actiever en uitgebreid zou rapporteren over de 100%-controles. Nu worden op verzoek kale cijfers aangeleverd van het aantal zaken. De inhoud van de zaken wordt niet geregistreerd en over de inhoud wordt niet gerapporteerd. Op grond hiervan kunnen de ontwikkelingen nauwelijks worden gevolgd.

9.6 Douanewet grondslag voor 100%-controles?

De Algemene Douanewet blijft de grondslag van de 100%-controles, terwijl ook daarover vragen bestaan. Kan de Douanewet wel gebruikt worden voor de controles? Het gaat hier immers om drugscontroles en niet om fiscale taken van de Douane. Er zijn juristen die stellen dat de Douanewet alleen gebruikt mag worden bij fiscale taken en dus nooit als grondslag voor drugscontroles kan gelden. De consequentie van deze stelling zou zijn dat niet het ministerie van Financiën (als toezichthouder), maar het ministerie van Veiligheid en Justitie verantwoordelijk zou zijn. Het is van belang deze rechtsvraag beantwoord te krijgen.

Slotwoord

Niet voor niks stonden de 100%-controles op Schiphol de afgelopen tien jaar regelmatig in de schijnwerpers. Vooral in de beginperiode was sprake van vernederende en mensonterende situaties. Onschuldige reizigers moesten zich uitkleden en er werd gekeken in de holtes van het onderlichaam. Ook werden onschuldige reizigers overgebracht naar het detentiecentrum op Schiphol waarbij zij eerst 'driemaal schone ontlasting moesten produceren' voordat zij na enkele dagen weer in vrijheid werden gesteld. Daarbij hadden veel donkere reizigers het gevoel dat hun huidskleur een rol speelde bij de selectie voor extra controle. Verschillende partijen trokken zich het lot aan van de gedupeerden. Het platform SOAC werd opgericht om de doelgroepen bewust te maken van de situatie en om de meldingsbereidheid van reizigers over incidenten te verhogen, de Nationale ombudsman stelde verschillende onderzoeken in en er werden Kamervragen gesteld. De Douane en de Kmar (en Ministeries) hebben zich de kritiek aangetrokken en verbeterden hun werkwijze op enkele punten. Dit gebeurde overigens niet van de ene op de andere dag.

Het Bureau Discriminatiezaken vindt het in ieder geval belangrijk om vast te stellen dat kritisch zijn effect sorteert. Klachten indienen heeft zin; werkwijzen en beleid kunnen hierdoor veranderen. Evenzeer hebben we in dit rapport het belang van kritische organisaties, zoals de Nationale ombudsman, het Bureau Discriminatiezaken en belangenorganisaties willen laten zien. Veel burgers weten niet precies wat hun rechten zijn en waar zij terecht kunnen met vervelende ervaringen. Het is daarom belangrijk dat er organisaties zijn die hen hierin kunnen bijstaan en adviseren. Ook Kamerleden en advocaten hebben hun bijdrage geleverd aan de verbeterde uitvoering van de 100%-controles.

Er was bij aanvang ook kritiek op de selectieve keuze van de herkomstlanden: alleen verscherpte controle op drugs op vluchten uit Suriname, de Nederlandse Antillen en Venezuela werd in essentie discriminerend gevonden. Er is nooit duidelijk door het Ministerie aangetoond dat de keuze voor alléén deze landen terecht was (objectivering). Ondertussen geeft de Douane aan dat de werkwijze is aangepast en verbeterd: er wordt risicogericht gewerkt. Dat betekent dat de 100%-controles feitelijk niet meer bestaan.

Mede door het plaatsen van de bodyscan en enkele andere belangrijke verbeteringen, zoals de omgangsvormen, in de werkwijze van de Douane en de Kmar is het aantal incidenten en klachten de afgelopen jaren afgenomen. Zowel het Bureau Discriminatiezaken als de Nationale Ombudsman en het Openbaar Ministerie constateren de laatste jaren een lager aantal klachten.

Uit de gesprekken met betrokkenen, in 2013, komt een genuanceerd beeld naar voren. Een klein deel vindt de controles nog altijd hinderlijk en voelt zich als een crimineel behandeld, maar het merendeel heeft zich bij de drugscontroles neergelegd: de Douane doet haar werk, als ze het maar met het nodige respect doen.

Is het een 'eind goed, al goed verhaal'? Het Bureau Discriminatiezaken Kennemerland blijft kritisch en roept vooral Kamerleden, advocaten, de Nationale ombudsman en belangenorganisaties op dit ook te zijn. In hoofdstuk 9. worden zes belangrijke punten genoemd die nog de nodige vragen oproepen en aandacht behoeven.

Bronnen:

www.overheid.nl, dossier drugsmokkel Schiphol, dossiernummer 28192 .

TV uitzending Een vandaag, 24 september 2012

www.uitspraken.rechtspraak.nl LJN: BW3332, Arrest Hoge Raad , 11/00504, 03-07-2012

Artikel op www.waterkant.net/suriname/2012/04/19

Registratiesystemen LBA-net en Art.1net van Bureau Discriminatiezaken Kennemerland

Dossier 2001/332, individuele klacht ingediend bij Nationale ombudsman, 9 november 2011,

Honderd procent controle, nul procent grondslag, Advocatenblad Incretus, 14 januari 2011

Behandeling kwetsbare groepen bij 100%-controle Schiphol mensenwaardig, Nationale ombudsman, 2010.

Memo inzake 100 % controles en de detentie op Schiphol Oost, Advocatenkantoor Gaasbeek&Gaasbeek, maart 2008

Plaatsing body scan op Schiphol heeft te lang geduurd, Nationale ombudsman, juni 2007

Röntgenapparaat geplaatst op G-pier Schiphol, Persbericht Ministerie van Veiligheid en Justitie, juni 2007

Onjuiste berichtgeving Parool over 100% controles op Schiphol en lijfsvisitatie door de Douane, Art.1, juni 2007

100%-controles Schiphol, achtergrond en klachtenprocedure, Joost van der Vlist, Art1, 2006

Rapport 1 over behandeling onschuldige slikverdachten moet beter, Nationale ombudsman, april 2006.

Rapport 2 over behandeling onschuldige slikverdachten moet beter, Nationale ombudsman, juni 2006.

(Telefonische) gesprekken gevoerd met

- D. Zaitch, Professor Criminologie, Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen te Utrecht
- H. Gaasbeek, advocaat te Haarlem
- I. Appel, advocaat te Amsterdam
- R. van der Meyde, Douane te Schiphol
- D. Mol, Douane te Schiphol
- mr J.C.J.E. Allein Richir, Douane te Schiphol
- Mevrouw J. van Wijk, Nationale ombudsman

Bijlagen

Bijlage 1. SOAC-leden

Vereniging Van Reizigers (VVR)

Sociaal Kulturele Vereniging SHIVA

Fundashon Defendé Derechi (DeDe)

SIO: Surinaams Inspraak Orgaan

LBR: Landelijk Bureau ter bestrijding van Rassendiscriminatie (nu Art1.)

Bureau Discriminatiezaken Kennemerland

Advocaten: de heer mr. H. Gaasbeek, mevrouw mr. A. Jankie, mevrouw mr. M. Caupain

Bijlage 2. Verschil Security Scan en Bodyscan

Met de Security Scan kijkt de Douane of zich op het lichaam zaken bevinden die er niet horen, zoals body packings (gevuld met drugs of cash geld). Dit zijn geen röntgenstralen maar millimetergolven, dit zijn elektromagnetische golven met een hele lage frequentie. Deze golven weerkaatsen op de huid en op voorwerpen en dringen dus niet door.

The Security Scan moet niet worden verward met de bodyscan die als aanvullend onderzoek wordt gebruikt door de Koninklijke Marechaussee (sinds 2007 op de G-pier). De bodyscan gebruikt röntgenstraling die door het lichaam heengaat om te achterhalen of iemand bolletjes heeft geslikt. Zwangere vrouwen mogen geen bodyscan ondergaan.

Op onderstaande röntgenfoto zijn de bolletjes te zien.

Bijlage 3. Arrest Hoge Raad.

ECLI:NL:HR:2012:BW3332

Instantie Hoge Raad Datum uitspraak 03-07-2012 Datum publicatie 03-07-2012 Zaaknummer 11/00504

Formele relaties Conclusie: ECLI:NL:PHR:2012:BW3332

In cassatie op : ECLI:NL:GHAMS:2010:BO6489, Bekrachtiging/bevestiging

Rechtsgebieden Strafrecht Bijzondere kenmerken Cassatie

Inhoudsindicatie

OM-cassatie. Art. 184.1 Sr, "krachtens wettelijk voorschrift". De HR herhaalt relevante overwegingen uit HR LJN BB4108. Het in de tenlastelegging genoemde art. 14 Communautair Douanewetboek (CDW) is een voorschrift dat kan worden aangemerkt als "wettelijk voorschrift" i.d.z.v. art. 184.1 Sr. 's Hofs oordeel dat verdachte moet worden vrijgesproken van het hem tenlastegelegde geeft niet blijk van een onjuiste rechtsopvatting, in aanmerking genomen dat art. 14 CDW niet inhoudt dat de douaneautoriteiten bevoegd zijn tot het geven van een bevel of het doen van een vordering om "medewerking te verlenen aan een controle", zoals is tenlastegelegd.

Uitspraak

3 juli 2012 Strafkamer nr. S 11/00504 Hoge Raad der Nederlanden Arrest

op het beroep in cassatie tegen een arrest van het Gerechtshof te Amsterdam van 1 december 2010, nummer 23/002797-09, in de strafzaak tegen:

[Verdachte], geboren te [geboorteplaats] op [geboortedatum] 1953, wonende te [woonplaats].

1. Geding in cassatie

Het beroep is ingesteld door de Advocaat-Generaal bij het Hof. Deze heeft bij schriftuur een middel van cassatie voorgesteld. De schriftuur is aan dit arrest gehecht en maakt daarvan deel uit.

De raadsman van de verdachte, mr. I. Appel, advocaat te Amsterdam, heeft het beroep tegengesproken.

De Advocaat-Generaal Silvis heeft geconcludeerd tot verwerping van het beroep.

2. Tenlastelegging en motivering van de gegeven vrijspraak

2.1. Aan de verdachte is tenlastegelegd dat:

"hij op of omstreeks 30 oktober 2008 te Schiphol, gemeente Haarlemmermeer, opzettelijk niet heeft voldaan aan een bevel of een vordering, krachtens artikel 14 Communautair Douanewetboek, in elk geval krachtens enig wettelijk voorschrift gedaan door [verbalisant 1], die was belast met de uitoefening van enig toezicht en/of die was belast met en/of bevoegd verklaard tot het opsporen en/of onderzoeken van strafbare feiten, immers heeft verdachte toen en daar opzettelijk, nadat deze ambtenaar hem had bevolen, althans van hem had

gevorderd om zijn medewerking te verlenen aan een controle, geen gevolg gegeven aan dit bevel of die vordering."

2.2. Het Hof heeft de verdachte van het hem tenlastegelegde vrijgesproken. Het heeft daartoe het volgende overwogen:

"Door de raadsman van de verdachte is aangevoerd dat niet bewezen kan worden dat de vordering krachtens een wettelijk voorschrift is gegeven noch dat de verdachte daaraan opzettelijk geen gevolg heeft gegeven, zodat hij moet worden vrijgesproken van het hem tenlastegelegde.

Het hof overweegt hieromtrent als volgt.

De verdachte is op 30 oktober 2008 met familieleden vanuit Suriname aangekomen op de luchthaven Schiphol. Ten aanzien van de passagiers van die vlucht voerde de douane een zogeheten 100%-controle uit, die onder meer inhield dat passagiers bij de 'gate' werden geselecteerd voor nader onderzoek in het kader van de controle op mogelijke invoer van verdovende middelen. Toen een drugshond aansloeg bij de zoon van de verdachte, is deze zoon geselecteerd voor nader onderzoek. Vervolgens is ook de verdachte geselecteerd en overgebracht naar een speciale controleruimte. Aldaar werd de verdachte door douaneambtenaar [verbalisant 1] gevraagd wat voor werk hij deed en wat het doel was van zijn reis naar Suriname. De verdachte schold [verbalisant 1] uit maar gaf overigens geen inhoudelijk antwoord op de gestelde vragen. Toen [verbalisant 1] de verdachte nogmaals genoemde vragen stelde en hem vervolgens -zonder resultaat - tweemaal vorderde zijn medewerking te verlenen en antwoord te geven op vragen, bleef de verdachte volharden in zijn weigering te antwoorden en werd hij wegens het niet voldoen aan een ambtelijk bevel aangehouden en overgedragen aan de Koninklijke Marechaussee. Hij is vervolgd ter zake van het opzettelijk niet voldoen aan een op artikel 14 Communautair Douanewetboek - of enig ander wettelijk voorschrift - gegrond bevel.

Het Communautair Douanewetboek (CDW) is vastgesteld bij verordening van de Raad van de Europese Gemeenschappen (nr. 2913/92) van 12 oktober 1992 (Publicatieblad nr. L 302 van 19 oktober 1992). De preambule van het CDW houdt in, voor zover hier van belang:

De Raad van de Europese Gemeenschappen,

(...)

Overwegende dat de Gemeenschap op een douane-unie is gegrondvest; dat het zowel voor de economische subjecten van de Gemeenschap als voor de douaneadministratie wenselijk is dat de bepalingen van het douanerecht, die thans nog over tal van communautaire verordeningen en richtlijnen verspreid zijn, in een wetboek worden samengebracht;

(...)

Overwegende dat, uitgaande van het gegeven van een interne markt, het wetboek de algemene regels en procedures dient te bevatten voor de toepassing van de tariefmaatregelen en de andere maatregelen die in het kader van het goederenverkeer tussen de Gemeenschap en derde landen op communautair niveau zijn ingesteld, met inbegrip van die van het landbouwbeleid en de handelspolitiek;

(...)

Overwegende dat, ten einde te zorgen voor een evenwicht tussen enerzijds de behoefte van de douaneadministraties om een goede toepassing van de douanewetgeving te waarborgen en anderzijds het recht van de economische subjecten op een billijke behandeling, de

douaneadministraties met name uitgebreide controlemogelijkheden en de economische subjecten een recht op beroep moeten krijgen;
(...)

Heeft de volgende verordening vastgesteld.

De relevante, ten tijde van het onderhavige feit geldende bepalingen luiden als volgt.

Artikel 13 CDW:

De douaneautoriteiten kunnen onder de overeenkomstig de geldende bepalingen vastgestelde voorwaarden alle controlemaatregelen nemen die zij voor de correcte toepassing van de douanewetgeving nodig achten.

Artikel 14 CDW:

Voor de toepassing van de douanewetgeving dient elke persoon die direct of indirect bij de desbetreffende transacties die in het kader van het goederenverkeer worden verricht, is betrokken, de douaneautoriteiten op hun verzoek en binnen de eventueel vastgestelde termijnen alle nodige bescheiden en inlichtingen, ongeacht de dragers waarop die bescheiden en inlichtingen zich bevinden, te verstrekken en deze autoriteiten alle nodige bijstand te verlenen.

Voorts zijn in Nederland de volgende wetsbepalingen van belang.

Artikel 1:1 Algemene douanewet:

1. De bepalingen bij of krachtens deze wet vormen de nationale bepalingen ter uitvoering van:

a. het Communautair douanewetboek, de ter uitvoering daarvan vastgestelde communautaire bepalingen, en

b. andersluidende bepalingen, die uit autonome communautaire maatregelen als bedoeld in het Communautair douanewetboek, voortvloeien.

(...)

5. De bepalingen bij of krachtens deze wet strekken mede ter handhaving van verboden of beperkingen die op goederen bij het binnenbrengen in, onderscheidenlijk verlaten van, het douanegebied van de Gemeenschap dan wel de gebieden, bedoeld in artikel 1:2, of bij het kiezen van een douanebestemming van toepassing zijn of zouden zijn bij of krachtens een communautair of ander wettelijk voorschrift dat is opgenomen in de bijlage bij deze wet.

Artikel 1:5 Algemene douanewet:

Bij de toepassing van de bepalingen bij of krachtens deze wet ingevolge artikel 1:1, tweede tot en met vijfde lid, zijn de bepalingen van Titel I, Titel II, hoofdstukken 1 en 2, afdeling 1, Titel VIII en Titel IX, hoofdstuk 2. van het Communautair douanewetboek en Deel I, Titels I tot en met IV, hoofdstuk 1, van de toepassingsverordening Communautair douanewetboek van overeenkomstige toepassing.

De Memorie van Toelichting bij het wetsvoorstel dat heeft geleid tot de invoering van de Algemene douanewet houdt onder meer in (Kamerstukken II 2005-2006, 30 580, nr. 3, blz. 86):

Voorts geldt dat de controlebevoegdheden op het terrein van de douanewetgeving niet worden ingesteld door middel van nationale wetgeving; zij vloeien rechtstreeks voort uit het CDW (waaraan in dit opzicht dus constitutieve werking toekomt). Om tegen deze achtergrond tegemoet te kunnen komen aan de maatschappelijke wenselijkheid om een uniformering van de controlebevoegdheden van de Nederlandse douane op fiscaal en niet-fiscaal terrein tot stand te brengen (...), is ervoor gekozen die bevoegdheden in de Algemene douanewet een eigen plaats te geven. Uiteraard kunnen de bevoegdheden, gelet op de reikwijdte van de Algemene douanewet, alleen worden uitgeoefend in relatie tot goederen waarvoor bij het binnenbrengen, dan wel het verlaten van, het douanegebied van de Gemeenschap (...) sprake is van toepasselijkheid van regelgeving (...) inzake de toepassing van verboden of beperkingen.

De in artikel 1:1, vijfde lid, Algemene douanewet bedoelde bijlage vermeldt onder andere de Opiumwet. Uit deze bepaling in verbinding met artikel 1:5 Algemene douanewet kan worden afgeleid dat de artikelen 13 en 14 CDW van toepassing zijn bij de controle van de invoer in, en de uitvoer uit, Nederland van verdovende middelen. De artikelen 1:20 t/m 1:37 Algemene douanewet, waarin de controlebevoegdheden van de douane nader zijn geregeld, kunnen worden beschouwd als uitwerking van artikel 13 CDW.

Het onderhavige bevel van douaneambtenaar [verbalisant 1] werd gegeven toen de verdachte vragen over de aard van zijn werk en het doel van zijn reis naar Suriname niet inhoudelijk wilde beantwoorden. Met het tenlastegelegde bevel "om zijn medewerking te verlenen aan een controle" is dan ook kennelijk bedoeld de vordering van [verbalisant 1] voornoemd om de verdachte alsnog de gevraagde informatie te ontlokken.

Blijkens voornoemde wettelijke bepalingen en de toelichting daarop kunnen controlebevoegdheden als het vragen van inlichtingen worden uitgeoefend ten aanzien van de invoer en uitvoer van goederen. In het licht van de strekking van die bevoegdheden, te weten de vaststelling van douanerechten, moet naar het oordeel van het hof worden aangenomen dat een **verzoek om inlichtingen niet behoeft te worden ingewilligd in een situatie waarin nog in het geheel niet duidelijk is dat sprake is van in- of uitvoer van goederen als bedoeld in de douanewetgeving.** Douaneambtenaren staan vele bevoegdheden ten dienste om te onderzoeken of reizigers betrokken zijn bij de invoer van dergelijke goederen. Het vorderen van inlichtingen in de fase daaraan voorafgaand moet worden beschouwd als prematuur. Het voorgaande brengt mee dat artikel 14 CDW in het onderhavige geval niet als grondslag kon dienen voor het vorderen van inlichtingen en dat, nu zodanige grondslag ook niet in enige andere wettelijke bepaling is te vinden, de verdachte van het tenlastegelegde moet worden vrijgesproken."

3. Beoordeling van het middel

3.1. Het middel klaagt dat het Hof de verdachte ten onrechte heeft vrijgesproken op de grond dat - kort gezegd - art. 14 van het Communautair Douanewetboek (hierna: CDW) niet kan dienen als grondslag voor het vorderen van inlichtingen.

3.2. De tenlastelegging is toegesneden op art. 184, eerste lid, Sr. Die bepaling eist een "krachtens wettelijk voorschrift" gedane vordering. Een dergelijk voorschrift moet uitdrukkelijk inhouden dat de betrokken ambtenaar gerechtigd is tot het doen van een vordering (vgl. HR 29 januari 2008, LJN BB4108, NJ 2008/206).

3.3. Het in de tenlastelegging genoemde art. 14 CDW is op de gronden als weergegeven in de conclusie van de Advocaat-Generaal onder 10 - 12 een voorschrift dat kan worden aangemerkt als "wettelijk voorschrift" in de zin van art. 184, eerste lid, Sr.

3.4. De tenlastelegging houdt in dat het daarin genoemde bevel of vordering is gedaan krachtens art. 14 CDW. In aanmerking genomen dat deze bepaling niet inhoudt dat de douaneautoriteiten bevoegd zijn tot het geven van een bevel of het doen van een vordering om "medewerking te verlenen aan een controle", zoals is tenlastegelegd, geeft het oordeel van het Hof dat de verdachte moet worden vrijgesproken van het hem tenlastegelegde, niet blijk van een onjuiste rechtsopvatting.

3.5. Het middel faalt.

4. Beslissing

De Hoge Raad verwerpt het beroep.

Dit arrest is gewezen door de vice-president A.J.A. van Dorst als voorzitter, en de raadsheren B.C. de Savornin Lohman en Y. Buruma, in bijzijn van de waarnemend griffier E. Schnetz, en uitgesproken op 3 juli 2012.

Bijlage 4 . Kamervragen

Datum: 2 maart 2009

Ons kenmerk: 5589445/09

Vragen van het lid Gill'ard (PvdA) over de 100%-controles bij (mogelijk) zwangere vrouwen op Schiphol. (Ingezonden 6 februari 2009; 2080912380)

1. Kent u het bericht dat de Nationale ombudsman een nieuw onderzoek heeft ingesteld naar aanleiding van een aantal klachten van reizigers die zeggen onheus behandeld te zijn bij de 100-procentscontrole op Schiphol? 1) Bent u op de hoogte van dit onderzoek?

Antwoord

Ja, ik ken dit bericht en ben op de hoogte van het onderzoek.

2. Is het waar dat bij vrouwen die aangeven zwanger te zijn geen röntgenscan wordt toegepast? Deelt u de mening dat ook vrouwen die mogelijk zwanger zijn geïnformeerd moeten worden over de risico's van een röntgenscan? Gebeurt dit al en zo ja, op welke wijze?

Antwoord

Ja. Personen die verdacht worden van het in het lichaam vervoeren van cocaïnebolletjes worden in de gelegenheid gesteld om hun onschuld aan te tonen met behulp van een röntgenscan. Bij (mogelijk) zwangere vrouwen wordt deze methode echter niet toegepast. In het vraagesprek voorafgaand aan een röntgenscan wordt de betrokkene gevraagd of zij zwanger is of dat denkt te kunnen zijn. Tevens wordt tijdens dit gesprek speciale aandacht besteed aan eventuele zwangerschapssignalen.

3. Kunt u aangeven hoeveel zwangere vrouwen in 2008 in verzekering zijn gesteld om drie maal "schoon te produceren" om op deze wijze hun onschuld te bewijzen? Is er een speciaal protocol voor het in verzekering stellen van zwangere vrouwen?

Antwoord

In de eerste twee maanden van 2008 zijn in ieder geval vier zwangere verdachten aangehouden, waarvan er drie drugskoerier bleken te zijn. Vanaf april 2008 vindt bij de 100%-controles op Schiphol registratie plaats van alle verdachten die zwanger zijn, dan wel vermoeden dit te zijn. Van april 2008 tot en met december 2008 zijn twaalf zwangere vrouwen en vier vermoedelijk zwangere vrouwen in verzekering gesteld. Van de zestien verdachten bleken er vijftien daadwerkelijk cocaïnebollen te hebben geslikt.

Er is geen speciaal protocol voor het in verzekering stellen van zwangere verdachten. Alle verdachten die in verzekering worden gesteld krijgen echter een intake en de nodige begeleiding van de Medische Dienst van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). In de reguliere protocollen van de DJI is gepaste aandacht voor zwangere vrouwen.

4. Bent u bereid onderzoek te doen naar alternatieve manieren voor (mogelijk) zwangere vrouwen om hun onschuld te bewijzen, zonder gebruik van röntgenstraling of in verzekeringstelling?

Antwoord

Bij verdachten die hun onschuld niet door middel van een röntgenscan (bodyscan) kunnen aantonen, zoals zwangere vrouwen, wordt individueel beoordeeld of de noodzaak bestaat tot in verzekeringstelling. Bij die beoordeling wordt een afweging gemaakt tussen het belang van de aangehouden zwangere en het opsporingsbelang. Wanneer deze afweging leidt tot een in verzekeringstelling dient de betrokkene eerst drie maal "schoon te produceren" voordat de verdenking wordt opgeheven en de verdachte in vrijheid wordt gesteld.

Er is reeds onderzoek gedaan naar alternatieve manieren voor (mogelijk) zwangere vrouwen om hun onschuld aan te tonen. Zie hiervoor ook het antwoord op eerdere vragen over dit onderwerp van de leden Van Bommel en De Wit (Aanhangsel Handelingen Tweede Kamer 2007-2008, nr. 2275). Om bij een (mogelijk) zwangere verdachte cocaïnebolletjes op te sporen zou gebruik kunnen worden gemaakt van een MRI-scan of een echo-onderzoek. Voor beide soorten onderzoeken is zowel de medische apparatuur als de medische deskundigheid op Schiphol niet voorhanden. Hiervoor moet worden uitgeweken naar een ziekenhuis. Het overbrengen van zwangere vrouwen naar een ziekenhuis teneinde daar een MRI-scan of een echo te ondergaan, kost veel tijd en capaciteit van zowel de opsporingsinstanties als van de betreffende ziekenhuizen. Mede gelet op het hoge percentage (mogelijk) zwangere vrouwen (vijftien van de zestien) dat terecht werd aangehouden, ben ik van mening dat een dergelijke inspanning niet kan worden gevegd. Tevens geldt dat personen verdacht van het slikken van cocaïnebolletjes uit veiligheidsoverwegingen zo min mogelijk worden vervoerd.

Bijlage 5. Zaken ingediend bij de Nationale ombudsman

Zaak 2011/332

Verzoeker werd op Schiphol in oktober 2010 gecontroleerd bij een 100%-controle. De verzoeker heeft de vragen die werden gesteld ervaren als vernederend, intimiderend en discriminerend, en als inbreuk op zijn privacy. De douanier die hem interviewde droeg geen identificatiebadge. Verzoeker vroeg de ambtenaar om zijn naam. De ambtenaar noemde zijn dienstnummer en liet verzoeker daarna doorgaan. Verzoeker diende een klacht in. De Belastingdienst/Douane achtte de klacht over het ontbreken van de badge bij de betrokken ambtenaar gegrond.

Verzoeker had in zijn klacht bij de Douane onder meer naar voren gebracht dat géén van de aanwezige ambtenaren een badge droeg. Het is niet terecht dat de Douane daar bij de klachtbehandeling niet op in is gegaan.

In het onderzoek van de Nationale ombudsman heeft de Douane ontkend dat meerdere ambtenaren de badge niet droegen. De ombudsman kan niet meer vaststellen wat exact de feitelijke gang van zaken bij de controle was en geeft hierover geen oordeel.

Zaak 2011/200

Een reiziger komt terug uit Suriname en landt op Schiphol. Hij moet door de 100%-controle. Hij moppert erover en begint te schelden als hij naar de betreffende rij wordt verwezen. De Douanemedewerker pakt hem bij de arm. Daar is hij niet van gediend en dient daarover een klacht in. De klacht wordt volgens hem niet goed opgepakt omdat er geen getuigen worden gehoord. De Nationale ombudsman constateert dat in de ontstane situatie de handelwijze van de Douane onnodig escalerend kan werken. De Douane merkt zelf op dat het verzoek om getuigen te horen onvoldoende aandacht heeft gekregen. De Ombudsman is het daarmee eens en geeft het oordeel: gegrond.

Zaak 2011/0096

Een Nederlandse vrouw woont en werkt in Suriname en moet halsoverkop naar Nederland met een noodpaspoort. De Douane op Schiphol houdt haar aan voor de 100%-controle en op basis van risicoprofiel wordt zij geselecteerd voor uitgebreide bevraging. Verzoekster ging vervolgens door de security scan (clean), en werd verscheidene malen gefouilleerd. Vervolgens moest zij in een aparte onderzoeksruimte plaatsnemen en werd haar handbagage gecontroleerd. De vrouw zegt dat de Douane onderzoek aan haar ontblote onderlichaam (gespreide benen en bukken) heeft gedaan wat ze als zeer vernederend heeft ervaren. Verzoekster was van mening dat er na de eerste controle geen aanleiding was voor de douaneambtenaren om haar aan een uitgebreide controle te onderwerpen. Ze beschikte over de nodige documenten, zoals een (nood-)paspoort. Voorts kon zij een aantal documenten overleggen waaruit het doel van haar bezoek bleek en ook had de security scan en het doorzoeken van de bagage niets opgeleverd.

De Douane ontkent in deze zaak dat die lijfsvisitatie met ontkleding heeft plaatsgevonden. De redenering is: als het op het 'vastleggingsformulier' niet is ingevuld dan is het niet gebeurd. De Douane merkt op dat dat de lijfsvisitatie zoals verzoekster die zegt te hebben ondergaan op grond van de wet door een dokter of, in diens opdracht door een

verpleegkundige moet worden uitgevoerd. En er is toestemming nodig van een kwaliteitsbeheerder. De Douane op Schiphol zegt deze vorm van lijfsvisitatie niet uit te voeren op straffe van disciplinaire maatregelen. Verzoekster is heel stellig in haar verklaring. De Nationale ombudsman heeft niet kunnen vaststellen of deze visitatie is gebeurd.

Bijlage 6. Discriminatieklachten Bureau Discriminatiezaken 2008-2013

2008

1. Mevrouw voelt zich gediscrimineerd omdat zij na een vlucht uit Suriname is aangehouden voor de 100%-controles op Schiphol, maar wenst geen klachtenprocedure te starten. Het BD registreert de melding.

2. Klacht 100%-controles Schiphol door Surinaamse vrouw die jaarlijks naar Suriname reist. Elke keer als zij arriveert op Schiphol wordt zij door de drugshonden geselecteerd en uit de rij gehaald. Alle bagage wordt onderzocht, zelfs het maandverband wordt uit haar tas gehaald. Er is haar gevraagd of zij schulden heeft en al haar gegevens worden opgevraagd. Herhaaldelijk wordt haar gevraagd of zij bolletjes heeft geslikt. Zij mist in de behandeling elk menselijk respect en ervaart dit als een inbreuk op haar persoon. Zij kleedt zich onopvallend en reist alleen. Zij geeft geen enkele aanleiding om uit de rij gehaald te worden. Zij meent dat dit puur op basis van uiterlijke kenmerken (ras) gebeurt. De ervaringen hebben voor haar ernstige psychische gevolgen. Mevrouw slaapt slecht en heeft last van woedeaanvallen. Dit is na twee maanden nog steeds niet over. Ze ziet er erg tegenop om weer naar Suriname te reizen.

Mevrouw wil klacht indienen bij de Douane en meldt zich bij het BD. Klachtenprocedure Douane met ondersteuning van het Bureau Discriminatiezaken (BD) doorlopen. De Douane heeft niet kunnen vaststellen om welke reden mevrouw is uitgeselecteerd. Mevrouw heeft geen bolletjes geslikt. Ambtenaren dienen de opgegeven reden te omschrijven op een afhandelingsformulier. Dit is niet gebeurd. Hiervoor biedt men excuses aan. Douane ambtenaren dienen zich er bewust van te zijn dat het uit de rij halen een grote impact heeft. Na afloop dient de ambtenaar dan ook een goed uitleg te geven over de bevindingen en de reiziger te bedanken voor de medewerking. Er vindt geen controle plaats op basis van afkomst of huidskleur. Mevrouw voelt zich door de reactie van de Douane serieus genomen.

3. Klacht 100% controles Schiphol door Surinaamse vrouw die met vlucht uit Suriname kwam. Kort daarvoor was ze in Indonesië. Uitgeselecteerd voor een verdiepte controle. Naar aparte ruime waar ook andere reizigers zaten. Papieren over overlijden moeder werden genegeerd. Vervolgfragen waren ingrijpend: Met wie ben je getrouwd? Van wat voor volk is je echtgenoot? Nog een keer over kleding heen gevisiteerd. Verplicht plassen met open deur. Vervolgens moest zij door de Millimeter Wave Scan (geen röntgen), ze heeft niet de keuze gehad deze te weigeren (ze kon kiezen voor extra fouillering over kleding heen) de ambtenaar heeft haar er wel op gewezen dat er geen gezondheidsrisico aan zit. Mevrouw is door de controle erg geëmotioneerd geraakt en heeft ter plaatse gehuild. Alles bij elkaar duurde de controle 3,5 uur.

Mevrouw wil klacht indienen bij de Douane en meldt zich bij het BD. Klachtenprocedure Douane met ondersteuning van het BD doorlopen. Definitieve reactie Douane: mevrouw is geselecteerd op basis van haar profiel en haar naam, niet vanwege haar afkomst. Er is niet vastgesteld dat de Douane ambtenaar onbehoorlijke dingen heeft gezegd, Het oponthoud is niet te lang geweest, volgens hun gegevens 46 minuten voor verdiepte controle. Kijken tijdens plassen was onnodig. De Douane beoordeelt deze laatste klacht als gegrond en er worden excuses aangeboden. De reactie van mevrouw op de reactie van de Douane is niet bekend.

Overlijdensberichten, zo stelt de Douane worden ook door bolletjesslikkers gebruikt en dienen derhalve niet als afdoende bewijs.

4. Nederlandse man heeft een klacht over de 100% controles op Schiphol. Hij vindt het vervelend om hier tegenaan te moeten kijken en meent dat het enkele feit dat iemand een vlucht heeft genomen uit Suriname of de Antillen absoluut onvoldoende is om een dergelijke controle uit te voeren. *'Iedere passagier wordt op deze manier aangemerkt als een verdachte van cocaïne smokkel. Het is in strijd met de Nederlandse wetgeving en internationale verdragen inzake de rechten van de mens'*. Hij wilde dit bij ons melden. Het BD heeft hem geïnformeerd over de 100%-controles, een bedankbrief gestuurd en zijn reactie geregistreerd.

5. Nederlandse man voelt zich gediscrimineerd door de aanhouding door Douane op Schiphol. Hij heeft de afgelopen maanden drie keer heen en weer gereisd tussen Curaçao en Amsterdam. Dit was zogenaamd verdacht. Zijn klacht gaat over de vijandige bejegening en de vernederende behandeling van de Douane tijdens de controle, bedreiging tijdens de controle, in beslagname van goederen, de ondervraging en het (niet) opbellen van relaties. Er is gevraagd om ondersteuning van het BD. Geen verdere registratie van de klacht.

6. Klacht over discriminatie en mishandeling door douanebeambte na vlucht uit Suriname in verband met 100%-controle. Melder wordt direct uit het vliegtuig meegenomen voor extra controle en moest plaatsnemen in aparte wachtruimte (verdiepingsruimte), met alleen maar andere donkere mensen. De man mocht geen vragen stellen en men wilde niet uitleggen waarom hij geselecteerd werd. Melder voelt zich gediscrimineerd. Na wat vervelende opmerkingen van de melder werd hij alleen in een aparte wachtruimte geplaatst. Hij vroeg hoe lang het ging duren, zei dat hij honger had en wilde roken. Melder wilde weglopen, maar een stevige Douaneambtenaar ging voor hem staan. Melder schold hem uit voor dikzak waarop de ambtenaar razend werd en hem vastpakte aan keel en hoofd. Door een andere ambtenaar werd hij tegen de grond geduwd. Een eerste hulp arts heeft naar hem gekeken en twee pijnstillers gegeven. Wat er verder is gebeurd is niet geheel duidelijk.

De man meldt zich bij het BD en geeft aan schadevergoeding te willen. Het BD geeft advies over het doen van aangifte en het schrijven van klachtbrief naar de Douane of Kmar. Melder laat niets meer van zich horen.

7. Aan Surinaamse vrouw zijn bij aankomst uit Suriname op Schiphol vragen gesteld en zij is geselecteerd voor verdere controle. Ze moest plaatsnemen in wachtruimte (verdiepingsruimte) waar alleen donkere mensen zaten, terwijl 40% van de mensen in het vliegtuig blank waren werden alleen donkere mensen op de 100% controle onderzocht. Mevrouw moest naar de wc maar mocht alleen haar behoefte doen op een wc in aanwezigheid van een vrouwelijke ambtenaar. Dit was een zeer onprettige ervaring, ook werd haar urine opgevangen in een plastic zak. Ze heeft vervolgens ongeveer twee uur moeten wachten totdat zij aan de beurt was. De vragen die werden gesteld hebben diep in haar privé ingegrepen. Zij was vanwege het overlijden van een familielid in Suriname. Overlijdensaktes waren geen 'afdoende bewijs'. Mevrouw voelt zich als een crimineel behandeld en durft geen reizen meer te maken naar het buitenland. Ze heeft het gevoel dat ze als donkere vrouw niet gelijk wordt behandeld aan blanke mensen.

Zij meldt zich bij het BD. Er wordt een klacht ingediend bij de Douane en er vindt gesprek plaats.. Bureau Discriminatiezaken heeft de mevrouw in deze procedure begeleid. Mevrouw

vindt het fijn dat er aandacht aan wordt besteed door de Douane en zij voelt zich serieus genomen.

De Douane heeft naar aanleiding hiervan verder intern onderzoek verricht. De Douane komt met een reactie dat vrijwel de gehele uitvoering van de 100%-controle passend is geweest. Zij onthouden zich van een oordeel over het verwijt dat alleen reizigers met een donkere huidskleur worden aangehouden.

8. Surinaamse man klaagt over de manier hoe hij door de Douane is gefouilleerd op de vlucht van Amsterdam-Paramaribo (Suriname). Hij werd helemaal gefouilleerd tot aan zijn geslachtsdeel en ook op een 'ontoepasselijke manier'. Hij vindt 'belachelijk' dat er op vluchten Amsterdam-Paramaribo gefouilleerd wordt. Hij meldt dit ter signalering en registratie bij het BD. Hij verwacht geen verdere actie van het BD. Dit is formeel geen klacht over de 100%-controles. Die worden alleen uitgevoerd op aankomende vluchten.

9. Mevrouw werd eerst op luchthaven Zanderij in Suriname en later vooral op Schiphol door de Douane 'behandeld als een misdadiger' en onbeleefd toegesproken ('*Hup, meelopen*'). Nadat ze door de scan (zeer waarschijnlijk de security scan) was geweest werd ze bevoeld aan haar geslachtsdelen en moest ze haar tong tonen. Toen ze vroeg waarvoor dat nog nodig was omdat ze immers al door de scan was geweest, werd haar verteld dat de scan niet 100% betrouwbaar is. Van een paragnost had melder een pentagon ter bescherming gekregen, die werd haar afgenomen en bijna verfrommeld en weggegooid, melder kon dit nog net voorkomen. Ze mocht ook geen gebruik maken van het toilet en werd ongeveer een uur vastgehouden. Ze kon hierna gaan. Mevrouw heeft klacht ingediend bij het BD maar laat na melding niets meer van zich horen. Mevrouw is via doorverwijzing VSN/B-Surined bij het BD terechtgekomen.

10. De zus van de melder ging naar Suriname. Ze werd in de anus en vagina betast en moest al haar sieraden afdoen. Dit is mensonterend wat er op Schiphol gebeurt, zegt de melder: *Waarom alleen de bruine, maar niet de blanke? Door ieders lichaam stroomt er rood bloed! Kan er geen HALT worden toegeroepen aan de ernstige inbreuk op lichamelijke integriteit?!* De melder laat na dit e-mailbericht niets meer van zich horen. Dit is formeel geen klacht over de 100%-controles. Die worden alleen uitgevoerd op aankomende vluchten.

11. Reizigster voelt zich onheus bejegend n.a.v. de 100%-controles op Schiphol. Mevrouw reisde met een enkele reis ticket van Suriname naar Nederland. Er werd vrijwel direct gevraagd waarom zij een enkele reis had. Zij antwoordde dat dit een privé kwestie was. Mevrouw wilde het niet vertellen en de Douaneambtenaar zei dat ze door collega's beneden (in de verdiepingsruimte) verder zou worden ondervraagd. Beneden werd ik er op gewezen dat ik verplicht was mee te werken. Dezelfde vraag en hetzelfde antwoord. Ik ben niet verplicht te antwoorden als ik het privé vind. Na nog wat vragen mocht ik gaan. Bij de koffers werd weer gevraagd of de Douane in haar koffer mocht kijken. Geïrriteerd reageerde melder: '*Waarom ik?*' En of ik de koffer op de tafel wilde leggen. Ik zei: '*Nee. Ik mag niet tillen en jij wilt in mijn koffer kijken*'. Een hogere Douaneambtenaar kwam kijken en legde de koffer op tafel. Na de nodige opmerkingen over en weer. Mevrouw wilde dat de Douane de spullen weer terugdeed zoals ze eerder lagen. Douaneambtenaar zei: '*Ik doe het niet want u heeft een grote mond*'. Mevrouw begon te schreeuwen en heeft om badgenummer gevraagd. Zij voelde zich tot op het bot vernederd door de hele gang van zaken op Schiphol. Mevrouw wil een klacht indienen tegen de Douane. Het BD ondersteunt melder bij klachtenprocedure

Douane. De klacht wordt door de Douane uitgebreid besproken. Over de irritaties bij de koffercontrole wordt de reactie gegeven dat de ambtenaar goed begreep dat mevrouw geïrriteerd was en daarom sneller wegging en de koffer niet geheel terug inpakte. Zij voelde dat de zaak anders zou escaleren. De Douane betreurt het dat de controle als vernederend en criminaliserend is ervaren. De Douane dienen de controles fatsoenlijk en op behoorlijke wijze uit te voeren. Zij realiseren zich dat de controles overlast en oponthoud met zich meebrengen.

12. Reiziger is uit Suriname teruggekomen en bij aankomst onheus bejegend op Schiphol. In een 26 pagina tellende klachtbrief geeft hij gedetailleerd aan geïntimideerd en bedreigd te zijn door Douaniers die zijn koffer openbraken (was met sleuteltje afgesloten). De Douanemedewerkers ontkennen de koffer te hebben opengebroken, hij zei zelf een sleuteltje te hebben gehad.

Het begon allereerst bij aankomst met drugshonden en het feit dat de Douane 'denigrerende' vragen stelde: wie heeft je ticket betaald, hoe kom je aan je geld? Hij werd getutoyeerd. Hij gaf aan niet getutoyeerd te willen worden en zei geen antwoord te willen geven op de gestelde vragen. Douanier roept een collega erbij met de mededeling dat reiziger moeilijk doet. Hij moest weer de dezelfde vragen beantwoorden en werd weer getutoyeerd. Hij herhaalde zijn eerdere antwoorden. De Douanier werd kwaad en sommeerde hem naar de verdiepingsruimte.

Een Douanemedewerker vond pitten die melder had meegenomen, van een nootsoort en van een Surinaamse groentesoort. Toen melder haar vroeg waarom ze die kapot maakte zei ze lachend: *Ach, eentje mag toch wel?* Client had een flinke hoeveelheid juridische boeken bij zich, er werd direct gevraagd: *Waarom zoveel?* Na afloop van alles miste melder 500 euro. Client vroeg naar de personeelsnummers van de betrokkenen en naar een klachtenformulier. Klachtenformulieren hadden ze niet, personeelsnummers kreeg hij uiteindelijk wel, hoewel de Marokkaanse medewerker een tijd lang riep dat hij Ali B. was. Volgens de Douane is de enige manier om te voorkomen dat de bagage zo wordt behandeld, de koffer voor vertrek te laten sealen, maar dat kan niet overal in Suriname. Client heeft telefonisch contact opgenomen met de iemand van Kmar, die heeft hem aangeraden een klacht in te dienen bij het parket van Schiphol. Melder zet zijn verhaal op papier en stuurt het naar het BD toe ter eindredactie. De klachtenbrief is verstuurd en de Douane heeft een intern onderzoek ingesteld. Uiteindelijk is melder ontevreden over de antwoorden en de uiteindelijke afhandeling van het onderzoek dat de Douane intern heeft verricht in deze kwestie en hij dient een klacht in bij de Tweede Kamer. Bureau Discriminatiezaken is bij dit traject niet meer betrokken. Mijnheer is via doorverwijzing VSN/B-Surined bij het BD terechtgekomen.

13 en 14. Twee klachten over de 100%-controles zijn niet door het Bureau Discriminatiezaken in behandeling genomen, maar wel geregistreerd. Advocatenkantoor Gaasbeek&Gaasbeek vertegenwoordigde de reizigers. In beide zaken zijn klachtenprocedures tegen de Douane opgestart.

2009

1. Zoon van melder is uit Suriname teruggekomen i.v.m. het overlijden van zijn vader. Hij is een uur lang op Schiphol gefouilleerd, ondervraagd en op zijn lichaam gedrukt (benen en armen). In eerste instantie mocht hij van (een blanke) Douanier doorlopen omdat er niets

gevonden was en alles was in orde totdat een andere (Surinaamse) Douanier vond dat hij nog twee tellen nodig had. Deze twee tellen werden een uur. Over en weer gevraagd wat hij in Suriname had gedaan. Mijn zoon zei keer op keer: 'Voor de as uitstrooiing van mijn vader'. Toen vroeg hij om een beetje water, want hij werd niet lekker. Nee, dat geven we je niet want misschien heb je wel bolletjes geslikt. De Douane vraagt: Hoe heb je je ticket betaald? Heb je schulden? De wijze waarop de zoon is behandeld is naar de mening van de moeder respectloos. Zij meldt zich bij het BD. Er wordt een conceptbrief voor de Douane opgesteld, maar de melder reageert niet meer. De klachtbrief is derhalve niet door het BD aan de Douane verzonden.

2. Melder reisde vanuit Curaçao naar Amsterdam. Op Schiphol werd melder naar haar zeggen aangekeken alsof zij een crimineel was. Er werd om haar handtas gevraagd, terwijl een andere tas werd open gemaakt. Melder heeft twee uur lang gewacht totdat zij door mocht reizen. Melder heeft een Colombiaans paspoort. Zij heeft de klacht per e-mail gemeld. Melder laat niets meer van zich horen. Het BD heeft de klacht geregistreerd.

3. Vrouw met Antilliaanse achtergrond klaagt over de 100%-controle bij aankomst uit Curaçao op Schiphol. Zij kreeg pas moeite met de behandeling toen haar trekkar en koffer er uit gepikt werden na de bagageband. Trekkar werd aan alle kanten onderzocht. Er kwam een Douane beambte bij, vrouw en met opgeblazen toon: Mag ik uw paspoort en ticket?! Melder vond het al met al 40 minuten pure *harassment* (pesterijen, lastigvallen). *'De Douane wist dat er niets aan de hand was'*.

Conclusie melder: mensen met een donkere huid zijn per definitie de klos. Haar echtgenoot, blond haar, blauwe ogen, loopt altijd zonder problemen door. Mevrouw is zeer boos en meldt zich bij het BD. Het BD heeft een inschatting gemaakt dat de klacht te weinig concreet is voor een klachtenprocedure. En dat deze procedures bij de Douane altijd lang duren en vrijwel nooit tot sancties leiden. Mevrouw heeft al eerder aangegeven dat zij gaat emigreren vanwege het verslechterde klimaat in Nederland voor *people of color*.

2010

1. Vrouw van Colombiaanse afkomst is discriminerend bejegend en opgehouden op Schiphol in het kader van de 100% controles. Dit wordt gemeld door partner van vrouw. Scan was goed, maar ze bleven op een vervelende manier vragen stellen. Haar koffer is opengemaakt waar ze niet bij was, ze is dingen kwijt. De man meldt zich bij het BD. Er wordt afgesproken dat de man die het voorval meldt zelf een klachtbrief schrijft naar de Douane. Afgesproken is dat het BD op de hoogte wordt gehouden van de voortgang, de melder laat echter niets meer van zich horen.

2011

1. Vrouw komt aan op Schiphol na een bezoek naar vaderland Curaçao. Er stonden veel (witte) Nederlanders in de rij die voor tien dagen een reis naar Curaçao hebben gemaakt. Toen vrouw aan de beurt kwam was de Douane 'verbaasd dat ik, een zwarte vrouw, een reis van 14 dagen heb gemaakt. Vrouw werd van onder tot boven gecontroleerd, ze gingen in handtas en portemonnee zonder toestemming. Zij voelde zich als een crimineel behandeld. En wat haar vooral boos maakte dat dit alleen gebeurde bij de zwarte mensen. Zij voelt zich ongelijk behandeld op grond van haar huidskleur. Zij is een hardwerkende burger en krijgt een stempel alleen omdat zij van Antilliaanse afkomst is.

Mevrouw is voelt zich door het incident geestelijk beschadigd: *'Het maakt niet uit hoe hard je werkt in deze maatschappij, maakt niet uit dat je aan de samenleving bijdraagt. Men kijkt naar je huidskleur. Je krijgt een stempel vanwege je huidskleur en dat doet me erg veel pijn. Ik wil ze het liefste voor de rechter slepen, ik durf niet meer op vakantie vanwege Schiphol.'*

Mevrouw meldt zich bij het Bureau Discriminatiezaken (BD), die namens haar een klacht indient bij de Douane. Die bieden vervolgens de mogelijkheid van een persoonlijk gesprek aan waarin zij haar standpunt persoonlijk kan toelichten. Dit gesprek vindt plaats. De Douane stelt nadien: Wij hebben gesproken met de betreffende Douane ambtenaar. Deze weet zich van het incident niets te herinneren. Ook op het vastleggingsformulier zijn geen bijzonderheden vermeld. De ambtenaar benadrukt dat hij de procedure aan de reizigers steeds goed uitlegt. De Douane geeft aan dat zij op grond van enkele artikelen van de Douanewet de bevoegdheid hebben om de inhoud van goederen te controleren, ook al geeft de reiziger hiervoor geen toestemming. Melder accepteert de reactie niet. De Douane stelt voor dat mevrouw in gesprek gaat (mediation) met de betrokken medewerkers van de Douane.

Tijdens het mediationgesprek, in bijzijn van de klachtbehandelaar van het BD, zijn melder en de betreffende Douanemedewerker de heer S. uitvoerig in de gelegenheid om hun versie van de gebeurtenissen te omschrijven. Melder vertelde dat ze meerdere 100% controles heeft meegemaakt en dat ze daar op zich geen moeite mee heeft, het ging om de specifieke bejegening van deze douanemedewerker. Ze heeft daar lang last van gehad en heeft nog steeds tegenzin om een reis naar Suriname te maken.

De Douanemedewerker bezweert dat hij niet anders heeft gehandeld vanwege de etnische afkomst van melder, zijn schoonzus is ook Surinaamse en hij vertelde prima met haar overweg te kunnen en 'kleurenblind te zijn'. Hoewel melder niet overtuigd is van de goede bedoelingen van de Douanemedewerker, accepteert ze de excuses en is ze bereid de zaak verder af te sluiten. Ze is vooral blij dat ze haar verhaal heeft kunnen doen en haar hart heeft kunnen luchten in aanwezigheid van de betrokken Douanemedewerker.

2. Melder moet twee keer per jaar voor zijn werk naar Curaçao. Alle keren samen met een collega. In totaal is hij vier keer geweest waarvan drie keer een slechte ervaring heb gehad bij terugkomst op Schiphol. Man wordt er steeds uitgepikt, krijgt vervelende vragen over zijn bezoek. Zijn koffer wordt ondersteboven gehaald en een keer moest hij mee om in een zaal, na 10 uur vliegen, nog een uur te wachten en vragen te beantwoorden. Wat de man het erg verbaasd is dat bij al die keren zijn Nederlandse collega deze vragen en controles niet krijgt. De selectie is puur op uiterlijk van mensen (huidskleur) en mijn inziens discriminerend. Client vindt dit iedere keer beschamend. Bij laatste bezoek heeft hij Douane verteld dat hij ook maar eens een blanke Nederlander er uit moest pikken, dit tenminste voor de vorm. In eerste instantie wil melder graag dat het Bureau Discriminatiezaken een klachtbrief opstelt richting klachtencommissie van de Douane. Op een later moment ziet hij hier echter toch van af en wil er verder geen zaak van maken.

3. Melder kwam met een vlucht uit Suriname aan op Schiphol. Bij de 100%-controle werd melder apart genomen en er werd haar een aantal vragen gesteld. Daarna werd melder meegenomen naar een aparte kamer waar ze door een vrouwelijke douanemedewerkster werd gefouilleerd. Een tweede medewerkster keek toe. De beambte raakte haar vagina aan tijdens de controle. Melder gaf aan dat ze dit niet wilde. Er werd haar gevraagd of ze ongesteld was, melder gaf aan dat dit zo was. Ze werd toen verplicht om haar

maandverband uit te doen en ze werd gecontroleerd of ze geen bolletjes smokkelde. Melder vond dit heel erg.

Mevrouw meldt zich bij het BD en er wordt een klachtenprocedure richting Douane gestart. De Douane beaamt dat een kwaliteitsbeheerder de lijfsvisitatie (visitatie aan ontkleed lichaam) heeft uitgevoerd omdat er bij kledingvisitatie een maandverband werd gevoeld en mevrouw zich iets wegdraaide. Omdat de beschrijvingen van de Douane beambten en melder niet overeenkomen kan de Douane niet vaststellen wat er precies tussen melder en beambten is gebeurd. De Douane onthoudt zich van een oordeel. Melder is niet tevreden met de reactie van de Douane en zij zou haar reactie nog kunnen toelichten bij de Douane maar dit verandert niets meer aan de conclusies. Het BD heeft mevrouw ook verteld dat er nog de mogelijkheid bestaat om een klacht in te dienen bij de Nationale ombudsman. Het BD kan hierbij behulpzaam zijn bij het opstellen van een klachtbrief. Melder heeft hierna niet meer gereageerd.

4. Vorig jaar is vrouw op Schiphol in detentie gezet, wegens vermeende drugssmokkel. Mevrouw heeft vier dagen onschuldig vastgezet, ze denkt persoonlijk dat zij wegens haar huidskleur vast is gezet. Ze zouden ook aan haar gezicht gezien hebben dat bolletjes zou hebben geslikt. Melder was zwanger. Zij meldt dit bij het BD via een e-mail en is in eerste instantie bereid een klacht in te dienen tegen Douane en/of Marechaussee, maar zij laat niets meer van zich horen.

5. Vrouw en echtgenoot komen aan uit Suriname. Er werden veel vragen gesteld: Hoe lang was uw verblijf in Suriname? Waar verbleef u? Waar werkt u? Hoe lang van te voren heeft u uw ticket geboekt? Aan de echtgenoot vroeg de beambte: *'Waarom draagt u gouden sieraden?'* De echtgenoot zweeg verbluft en mevrouw vroeg: *'Waar gaat dit over?'* De ambtenaar zei: *'Om die reden gaat u nu naar beneden voor controle'*. Terwijl ze beneden wachtten, was melder laaiend en vertelde dit aan andere Douanebeambte. Deze vond het ook merkwaardig en raadde haar aan een klacht in te dienen. Melder meende ook dat eerste beambte een ander geloof beleed en dat dit mede de oorzaak was dat ze moesten worden gefouilleerd. Het BD heeft melder enkele verduidelijkende vragen gesteld, maar zij laat niets meer van zich horen.

2012

1. Reizigster werd op Schiphol tijdens een 100%-controle kleinerend en onbeschoft behandeld. Er werd voortdurend jij en jou tegen haar gezegd alsof zij een snotneus was. Vervolgens werden er zeer indringende vragen gesteld. De vraag over wie haar ticket heeft betaald vindt ze suggestief, over de grens en een inbreuk op haar privacy. Zij is uitgebreid lichamelijk gevisiteerd en werd op intieme plekke intensief betast. Ook moest zij naar het toilet met de deur open en moest zij haar tampon uitnemen en in een zakje inleveren. Ook tijdens de gesprekken werd er door Douaniers doorheen gepraat en werd haar de mond gesnoerd. Ze voelde zich in de hoek gedreven en geïntimideerd. Uiteindelijk verloor zij haar zelfbeheersing en noemde zij de Douanemedewerker: 'Kankerwitte'. Ze is daarna hardhandig in de boeien geslagen (met kneuzingen). Haar zaak is voorgekomen voor de politierechter omdat ze niet is ingegaan op het transactievoorstel van 500 euro. Zij heeft zelf een advocaat in de arm genomen. Het BD heeft mevrouw bijgestaan tijdens de procedures en moreel gesteund.

De OvJ formuleerde de eis: 500 euro boete of 10 dagen hechtenis. De rechter liet meewegen dat de belediging werd gedaan tegen iemand die bezig was met de uitoefening van haar beroep, maar de uitspraak was 300 euro boete of 6 dagen hechtenis. Het behoeft geen toelichting dat mevrouw zeer aangeslagen is en verbijsterd dat Douaneambtenaren zich zo kunnen gedragen. Mevrouw heeft vaker 100%-controles ondergaan en werkt normaliter netjes mee. Er is door mevrouw geen klacht ingediend tegen de Douane/Kmar, zij was al blij dat de boete terug was gebracht van 500 naar 300 euro en wilde de zaak graag achter zich laten.

2013

Geen klachten over de 100%-controles op Schiphol.

Bijlage 7. Veldwerk op Schiphol

Het veldwerk op Schiphol is uitgevoerd door Marjolein van Haaften, onderzoeker Bureau Discriminatiezaken Kennemerland.

Vlucht uit Antillen, 8 mensen gesproken

Een jongedame wacht op vriendin die stage heeft gelopen. Zelf is ze ook aangekomen uit Curaçao paar maanden geleden. Drugshonden vond ze wel eng. Geen vragen. Er werden wel een paar mensen geselecteerd. Vooral mensen met sjofele, losse kleding. Volgens haar is het hoe je er zelf instaat of je je gediscrimineerd voelt.

Een dame wacht op iemand. Zelf kwam ze drie jaar geleden uit Curaçao, er werden wel vragen gesteld over ticket enzovoorts. Haar neef kwam een maand geleden voor de eerste keer naar Nederland. Hij is 22 jaar en komt hier voor studie. Hij heeft zich moeten uitkleden. Ze weet geen details.

Twee jonge mannen wachten op vriend.. Een van hen kwam in feb 2013 naar Nederland. Er werden enkele vragen gesteld over ticket (*wie heeft ticket betaald?*), maar hij kon door lopen. De andere jongen bevestigt dit. Aan neef werden ook allerlei vragen gesteld.

Twee dames wachten op iemand. Een van hen is zelf laatste keer vijf jaar geleden naar Nederland gereisd. Ze weet het niet. Ze wil wel een informatiefolder omdat ze zelf over twee maanden ook weer naar Curaçao gaat.

Mevrouw vertelt dat zij zelf jaren geleden veel vragen kreeg. *Wie heeft uw ticket betaald?* Ze antwoordde: *Wat een stomme vraag is dat, zei ik. Ik woon al jaren in Nederland en werk bij een verzekeringsbank.* Ze gaat elk jaar (behalve in 2012) naar haar moeder van 101 jaar in Suriname. Maar ze heeft geen last meer van de 100%-controles. Er worden geen vragen meer (aan haar) gesteld.

Oudere vrouw die aankomt heeft geen last gehad van 100%-controles.

Man wacht op zus. Hij is zelf drie maanden geleden uit Paramaribo gekomen in gezelschap van circa zes mensen. Vragen beantwoorden, koffers open, geen problemen. Douane doet zijn werk. Zijn zus kwam ongeveer drie jaar geleden uit Bonaire en heeft toen circa vijf uur bij de Douane gezeten. Ze heeft gebeld om wachtenden dit te laten weten. Het was een zeer uitgebreide controle. Het was niet leuk maar ze had er geen specifieke klachten over.

Vlucht uit Suriname, 14 mensen gesproken

Mevrouw wacht op zus. In augustus dit jaar heeft ze zelf deze vlucht gemaakt. Ze kon toen gewoon doorlopen. Ze heeft al een tijd niets over de 100%-controles gehoord. Het was een tijdje een hype.

Mevrouw heeft in januari dit jaar deze reis gemaakt. Ze kon gewoon doorlopen. Ze hoort er verder weinig over, ook niet van familie of vrienden.

Mevrouw heeft in februari dit jaar dezelfde reis gemaakt. Ze kon doorlopen, ze heeft geen slechte ervaringen met de 100%-controles. Familie en vrienden hebben ook geen slechte ervaringen.

Mevrouw heeft zelf geen ervaring met de 100%-controles. Ze hoort wel van vrienden dat het geen pretje is. *'Het beste is om zo goed mogelijk mee te werken, dan kun je snel door'*.

Oudere man die staat te wachten vindt de controles zeer hinderlijk. Hij heeft in januari 2012 de laatste keer de vlucht Suriname-Amsterdam gemaakt. Hij vindt het geen pretje en het irriteert hem. *En waarom moeten die koffers steeds opnieuw open, één keer openen zou toch voldoende moeten zijn? Maar dit moet soms meerdere malen. Meeste drugs komt toch via containers? Waarom doen ze daar geen onderzoek naar?*

Man die staat te wachten op zus en zwager vindt het goed dat de controles er zijn. Douane weet toch uit welke landen bepaalde goederen komen? Hoe zou je het anders moeten organiseren? Er hangen overal camera's dus als Douane dingen doet die niet mogen dan wordt dat geregistreerd. Zijn zus en zwager komen elk jaar over uit Suriname. Ze hebben er nog nooit met elkaar over gesproken. Lijkt geen issue. Hij heeft zelf goede ervaring met de Douane enige jaren geleden toen hij zelf naar Londen moest.

Twee mannen wachten op gasten. Man geeft aan dat als de Douane zijn werk doet naar eer en geweten hij er geen probleem mee heeft. Hij maakt reis naar Suriname elk jaar en heeft er geen problemen mee. De Douane doet zijn werk. Andere man denkt dat ouderen er meer moeite mee hebben dan jongeren. Hij is zelf vorige week nog door 100%-controle gekomen. Hij moest mee naar beneden voor verdiepend onderzoek. Hij heeft gewoon meegewerkt en kon snel weer weg. Hij denkt dat het er aan ligt hoe je zelf reageert. Rustig meewerken is het beste, al zijn er soms wel Douaniers die vervelend doen en druk uitoefenen. Ondertussen is hun gast aangekomen. Hij vertelt dat hij kon doorlopen en dat er geen honden waren en dat de Security Scan uitstond.

Mevrouw is zelf voor het laatst in 2005 vanuit Suriname naar Nederland gereisd. Toen kon ze doorlopen. Hoefde koffers ook niet open te maken. Ze hoort er de laatste jaren niets over, niet van vrienden en familie.

Mevrouw is net zojuist door de 100%-controles gekomen. Het ging heel snel en soepel. Ze gaf aan dat ze voor een begrafenis in Suriname was en kon daarna doorlopen.

Mevrouw wacht op echtgenoot maar hoort maar niks. Het is ondertussen 16.30 uur. Zij is een van de laatsten die nog staat te wachten. Rond 16.40 uur komt de man naar buiten, hij moest mee naar beneden voor een verdiepende controle. *'Ik ging tekeer natuurlijk' Ik ben ook ambtenaar'*. Verder heeft hij alle vragen beantwoord. Hij heeft zijn verjaardag in Suriname gevierd, hij was daar zes weken. De Douanier gaf aan dat hij de volgende keer beter iets rustiger kon reageren. En hij mocht vervolgens weer gaan. Ik heb hem flyer meegegeven met onze gegevens zodat hij eventueel contact met ons kan opnemen, indien gewenst.

Jonge vrouw (met partner en jong kind) wacht op tante. Ze heeft zelf deze zomer nog gevlogen vanuit Suriname. Ze is er niet uitgehaald, maar ze is altijd bang voor de drugshonden, en zeker met een klein kindje op haar arm. Ze voelt zich altijd een crimineel met deze controles; 'waarom moeten ze iedereen uit Suriname zo behandelen?' Uiteindelijk

blijkt dat haar tante mee naar de verdiepingsruimte moest, ze staat om 16.30 u nog op haar te wachten terwijl de meeste mensen rond 15.30 u naar buiten komen. Volgens de man die ook mee moest voor verdiepend onderzoek komt ze er ook zo aan. Ik heb de wachtende vrouw een flyer meegegeven met onze gegevens zodat tante eventueel contact met ons kan opnemen, indien gewenst.

Bijlage 8. Excuusbrief

Koninklijke Marechaussee
Afdeling Eerstelijns Drugsbestrijding
Postbus 7577, 1118 ZH Schiphol

Aan:

Datum:

Geachte heer/mevrouw,
Allereerst wil ik u mijn welgemeende excuses aanbieden voor de door de aanhouding veroorzaakte overlast.
Met deze brief wil ik u graag duidelijkheid geven over een aantal zaken.

100%controle

Naar aanleiding van de grote overlast van een aanhoudende stroom van drugskoeriers is besloten om op bestemmingen vanuit zogenaamde risicolanden 100% controles te houden.

In vrijheidstelling

U bent tijdens een 100% controle door de douane op de luchthaven Schiphol aangehouden wegens vermoedelijke overtreding van de Opiumwet. U bent voor nader strafrechtelijk onderzoek overgedragen aan de Koninklijke Marechaussee. Naar aanleiding van het strafrechtelijk onderzoek door de Koninklijke Marechaussee is gebleken dat u onschuldig bent bevonden aan de feiten waarvan u oorspronkelijk werd verdacht en om die reden wordt u in vrijheid gesteld.

Controle toegang tot Nederland

U zult zo spoedig mogelijk worden teruggebracht naar de luchthaven. Indien uw inreis in Nederland nog niet is gecontroleerd door de doorlaatpost van de Afdeling Grensbewaking van de Koninklijke Marechaussee zal dit op de luchthaven alsnog gebeuren. Indien al is vastgesteld dat u voldoet aan de voorwaarden om Nederland in te reizen zult u direct afgezet worden in de reclaimhal om uw bagage op te halen.

Bagage

Vervolgens kunt u in de reclaimhal van de luchthaven Schiphol uw bagage ophalen bij bagageband 19. Mocht uw bagage zich niet meer op de bagageband bevinden dan kunt u zich wenden tot één van de dienstdoende douaneambtenaren die u zal verwijzen naar de bewaarplaats van uw bagage of naar de balie van uw luchtvaartmaatschappij.

Persoonsgegevens

De van u geregistreeerde persoonsgegevens zullen door de Douane en Koninklijke Marechaussee alleen worden gebruikt ter verantwoording van uw aan- en ophouding en voor de afhandeling van klachten.

Uw persoonsgegevens worden niet op de zogenaamde zwarte lijst drugskoeriers vermeld.

Indien u alsnog een inzageverzoek wenst te doen, kunt u een schriftelijk verzoek indienen bij Commandant Koninklijke Marechaussee t.a.v. de privacyfunctionaris, Koningin Beatrix Kazerne, Postbus 90615, 2509 LP Den Haag.

Foto's en vingerafdrukken

Indien van u foto's zijn gemaakt en/of mogelijk een dactyloscopisch signalement (vingerafdrukken) is afgenomen dan zullen deze gegevens worden vernietigd.

Kosten

Indien u door de aanhouding aantoonbare kosten heeft moeten maken dan kunt u een schriftelijk verzoek indienen ter vergoeding van deze kosten. U dient dan in uw brief aan te geven welke onkosten u heeft moeten maken en kunt deze, zoveel mogelijk voorzien van bewijsstukken van de gemaakte kosten, zenden aan het arrondissementsparket Haarlem, Postbus 601, 2003 RP Haarlem.

Vragen en/of klachten

Indien u vragen en/of klachten heeft over de gang van zaken of over uw behandeling dan kunt u deze schriftelijk indienen bij de klachtencoördinator 100% controles bij het arrondissementsparket Haarlem van het openbaar ministerie op het hierboven genoemde adres, ongeacht of uw klacht het openbaar ministerie, de Douane of de Koninklijke Marechaussee geldt. Indien uw klacht (ten dele) betrekking heeft op het optreden van de Douane of op de Koninklijke Marechaussee dan zal het parket Haarlem uw klacht na registratie ter behandeling naar deze organisaties doorgeleiden.

Ik hoop u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben.

Hoogachtend,

.....

hulp-officier van Justitie